

**KUŞTAN AL HABERİ: YAZIŞMADAN YARIŞA POSTA
GÜVERCİNLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME**
*GET THE NEWS FROM THE BIRD: A REVIEW ON HOMING
PIGEONS FROM CORRESPONDENCE TO RACING*

DOI: 10.33404/anasay.1217983

Çalışma Türü: Derleme Makalesi / Review Paper¹

Eray KARAKETİR*

ÖZ

Bu çalışmada güvercinlerin Eski Çağ'dan günümüze çeşitli toplumların günlük yaşamları ve inançlarındaki yeri ele alınarak posta güvercini yetiştiriciliğinin tarihi süreçteki seyrini incelemek amaçlanmıştır. Çalışmanın meydana getirilmesinde arkeolojik materyaller, çivi yazılı belgeler, kutsal metinler, destanlar, mitler ve arşiv belgeleri ışığında yapılan çalışmalar başta gelmek üzere çeşitli modern eserlerden ve medya kaynaklarından yararlanılmıştır. Güvercin türleri arasında üstün yön bulma ve uçuş özellikleriyle öne çıkan posta güvercinleri (yarış güvercinleri), kendilerine özgü bu yönlerinin insanlar tarafından anlaşılmasından itibaren yaygın şekilde yetiştirilmişlerdir. Eski dönemlerden 20. yüzyılın başlarına kadar tarihi kayıtlarda yer alan bu güvercinler, iri yapılı ve sade görünüşlü olmalarının yanı sıra güçlü bir fiziksel yapıda yaratılmışlardır.

1- Makale Geliş Tarihi: 12. 12. 2022 Makale Kabul Tarihi: 20. 02. 2023

* Doktora Öğrencisi. Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı. karaketiireray@gmail.com **ORCID ID** <https://orcid.org/0000-0002-0452-7622>

Posta güvercinleri, çeşitli dönemlerde insanların günlük hayatlarında hobi olarak yer tutmalarına ilaveten savaş zamanlarında haberleşmede ve çeşitli istihbarat faaliyetlerinde kullanılmışlardır. İletişim teknolojisinin gelişmesine bağlı olarak haberleşmedeki önemleri giderek azalan posta güvercinleri, günümüzde Türkiye'nin de aralarında yer aldığı dünyanın farklı ülkelerinde düzenlenen yarışlarda eğlence için kanat çırpmakta ve sahiplerine çeşitli ödüller kazandırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Güvercin, Posta Güvercini, Yarış Güvercini, Haberleşme, Posta Güvercini Yarışı.

ABSTRACT

In this study, it is aimed to examine the course of homing pigeon breeding in the historical process by considering the place of pigeons in the daily lives and beliefs of various societies from the ancient age to the present. In the preparation of the study, various modern works and media sources were used, especially the studies made in the light of archaeological materials, cuneiform documents, sacred texts, epics, myths and archival documents. Among the pigeon species, homing pigeons (racing pigeons), which stand out with their superior navigation and flight characteristics, have been widely bred since these peculiarities of them were understood by people. These pigeons, which are included in historical records from ancient times to the beginning of the 20th century, were created within a strong physical structure as well as being huge and simple in appearance. In addition to being a hobby in people's daily lives in various periods, homing pigeons were used in communication and various intelligence activities during wartimes. The homing pigeons, of which importance in communication is gradually decreasing due to the development of communication technology, flap for entertainment in races organized in different countries of the world, including Türkiye and bring various awards to their owners.

Keywords: Pigeon, Homing Pigeon, Racing Pigeon, Correspondence, Pigeon Racing.

Giriş

Güvercin, pek çok kuş türü arasında insanoğlunun günlük yaşamında belirli bir yeri olan sayılı kuş türlerinden birisidir. İlk evcilleştirildiği dönemden bugüne kadar geçen sürede 800 civarında güvercin türü tespit edilmiştir. Güvercinlerin bu denli yaygın türde görülmelerinde kutuplar, okyanuslarda yer alan bazı adalar, Sahra Çölü'nün

orta kısımları ve ılıman iklim alanlarının en soğuk yerleri haricindeki tüm yeryüzünde yaşayabilme özelliğine sahip olmaları etkili olmuştur (Yılmaz, 2012a, s. 11; Yenilmez, 2020, s. 5). *Columbiformes* takımının üyesi olan evcil güvercinler (*Columba livia domestica*), ilk evcilleştirilen kuşlar arasında kabul edilmektedir (Dayan, 2017, s. 55). Güvercinler, 300'ü aşkın kuş türünü içeren güvercingiller ailesinin (*Columbidae*) bir üyesidir. Günümüzde hobi ve becerilerinden yararlanma amaçlı yetiştirilen ve genel anlamda evcil güvercinler olarak bilinen güvercinlerin kökeni, Asya ile Avrupa kıtalarında yaşayan ve kaya güvercinleri (*Columba livia*) ya da yaban güvercinleri olarak bilinen güvercinlere dayanmaktadır (Petek, 2004, s. 131-132; Dayan, 2017, s. 55; Yenilmez, 2020, s. 5). Genel olarak yaban güvercini şeklinde tanımlanan bu güvercinlere Türkiye'nin birden fazla coğrafi bölgesinde kaya güvercini, mavi güvercin (*Columba oenas*) ve tahtalı güvercin (*Columba palumbus*) olmak üzere 3 tür halinde rastlanmaktadır (Sarıca, 2004, s. 318; Gıcık, 1999, s. 71). Güvercingiller ailesindeki en ufak güvercin 15 cm büyüklüğündeki elmas kumru (*Geopelia cuneata*), en büyüğü ise Yeni Gine'de yaşam süren ve gaga kısmından kuyruk kısmına kadar ölçüldüğünde büyüklüğü 80 cm'yi bulabilen taçlı güvercin (*Goura cristata*)'dir (Yenilmez, 2020, s. 24; Petek, 2004, s. 131-132).

Güvercinlerin tüyleri sık ve yumuşak yapıdadır. Evcil güvercinlerde siyah, beyaz, kahverengi, boz ve bu renklerin birlikte yer aldığı tüyler bulunurken, tropik bölgelerde yaşayan bazı güvercin türlerinde mavi, yeşil, sarı gibi canlı renkler görülebilmektedir. Bütün güvercin türlerinde üst gaganın baş ile bittiği yerde, bir et çıkıntısı şeklinde burun kısmı bulunmaktadır. Güvercinlerin boyunları oldukça kısa olup, kanat, kuyruk ve bacaklarının boyutları türlere göre değişmektedir. Güvercinlerin dişisi ve erkeği birbirlerine oldukça benzediğinden dolayı birini diğerinden ayırt edebilmek için dikkatli bakılması gerekmektedir. Güvercinlerin tümü kugurdama ve dem çekme denilen iki farklı ötüş becerisine sahiptir. Yetişkin bir güvercinin ağırlığı 300 ile 1200 gram arasında değişmektedir. Güvercinlerin 12 yıl civarında bir yaşam süresine sahip oldukları bilinmekle birlikte bu yaşam süresini aşan güvercinlere de rastlanmaktadır (Petek, 2004, s. 132).

Diğer evcil kuş türlerine oranla oldukça hızlı uçabilen güvercinler, doğal ortamlarında iken ağaç ve kayalıklarda yaşamlarını sürdürürler. Çeşitli tahıllar, bazı bitkilerin çekirdekleri ve meyveleriyle beslenirler. Yılda birkaç defa kuluçkaya yatarlar ve çoğunlukla iki yumurta bırakırlar. Kuluçka süresi ortalama 18 gün sürer. Genellikle kuluçkayı gündüz vakti erkek güvercin beklerken gece ise dişi güvercin bekler. Güver-

cin yavruları gözleri kapalı ve tüysüz halde yumurtadan çıkarlar. Yavrular yumurtadan çıktıkları andan itibaren bir hafta boyunca ebeveynleri tarafından süte benzer bir sıvıyla beslenirler. Yavru yaklaşık dört haftalık olunca kendi kendini besleyebilir duruma gelir (Yılmaz vd., 2014a, s. 200; Gürkan, 2006, s. 6).

Güvercinleri diğer kuşlardan ayıran özellikler içerisinde ikisi öne çıkmaktadır. Bunlarda birisi emerek suç içmeleri diğeri ise yavrularını halk arasında “kuş sütü” denilen bir salgı ile beslemeleridir. Diğer kuşlar burun delikleri ile gagaları arasını kapatan yapıya sahip olmadıkları için suyu vakumlayarak içemezler. Bu yüzden suyun gırtlaklarına akışını sağlamak için kafalarını yukarı kaldırmak zorundadırlar. Ancak güvercinler gagalarını burun deliklerine kadar suya sokar ve beslenme borusunda bulunan kaslar aracılığıyla ile vakum oluşturup tıpkı memeli hayvanlarda olduğu gibi suyu emerek içerler. Kuş sütü salgısı ise hipofiz bezi tarafından salgılanan prolaktin hormonunun salgı mekanizmasını harekete geçirmesiyle oluşur. Kursak çeperinden salgılanan bu besleyici sıvı memeli canlılardaki süte çok benzemektedir. Söz konusu salgı güvercinlerde yalnızca kuluçka zamanının sonlarına doğru bir hafta civarında salgılanmaktadır (Yenilmez, 2020, s. 5-26; Yılmaz ve Boz, 2012a, s. 46; Petek, 2004, s. 132; Gürkan, 2006, s. 6).

Bazı yalnız yaşayan türler haricinde daima sürüler halinde yaşayan güvercinler, Nevşehir başta olmak üzere Kapadokya bölgesinde “güvercinlik”, Diyarbakır’da ise “boranhane” adı verilen küçük evlerde yetiştirilmektedir. Genel olarak orman güvercinini adı verilen bazı türler adından da anlaşılacağı gibi ormanlık alanlardaki ağaçlarda yaşarlar. Güvercinler bütün kuş türleri arasında en hızlı büyüyen türdür. Güvercinler eşleri ölmediği veya herhangi bir şekilde kaybolmadığı sürece eşlerine sadık kalırlar. Güvercin türleri arasında en çok ilgi görenler kabarık göğüs tüyleri olanlar, perçemli ve yelesi olanlar, yelpaze şeklindeki kuyruklarıyla tavus güvercinleri ve taklacı güvercinlerdir (Yenilmez, 2020, s. 34; Petek, 2004, s. 132).

Güvercinler, büyüklükleri, tüy renkleri, kuyruk ve kanatlarındaki tüy sayıları, paçalı veya takkeli olup olmamaları gibi yönlerden sınıflandırılabilirlerinin yanı sıra uçuş ve ötüş özelliklerine göre de gruplandırılabilirlerdir. Bu kapsamda bir ayrıma gidildiğinde güvercinler; dalıcı (diver), taklacı (tumbler), makaracı (roller), dönücü (spinner), çember dövücü (circle flier tumbler), filo uçucusu (fleet flier), yüksek uçucu (high flier), posta (homing) ve ötücü şeklinde sınıflara ayrılmaktadır (Yılmaz ve Boz, 2012b, s. 45-51).

1. ESKİ ÇAĞ'DAN MODERN ÇAĞ'A GÜVERCİN VE GÜVERCİN YETİŞTİRİCİLİĞİ

Güvercinlerden bahseden en eski kayıtlar Sümer ve Akad dönemlerine tarihlenen çivi yazılı belgelerdir. Güvercin, Sümercede “TU.MUŞEN”, (Reiner ve Biggs, 2000, s. 378; Aydın, 2013, s. 1015; Ay Arçın, 2019, s. 490) “TU.TUR.MUŞEN”, (Hoffner, 1967, s. 23-36; Ünal, 2016, s. 542) “IR₇.SAG.MUŞEN” (Oppenheim vd., 2004, s. 95; Aydın, 2013, s. 1015) ve “AMAR.SAG.MUŞEN”; (Reiner ve Biggs, 2000, s. 419; Aydın, 2013, s. 1015) Akadcada “amuršanu”, (Oppenheim vd., 2004, s. 95) “uršanu”, (Roth, 2010, s. 250) “summatu” (Reiner ve Biggs, 2000, s. 378; Ay Arçın, 2019, s. 490) ve “suşşuru” (Reiner ve Biggs, 2000, s. 419) çivi yazısı işaretleriyle ifade edilirken Hititçede “zinzapu” çivi yazısı işaretiyle gösterilmiştir (Hoffner, 1967, s. 36; Ünal, 2016, s. 609; s. 717). Bunun yanı sıra Hititler, güvercini ifade etmede Sümerce “TU.TUR.MUŞEN” çivi yazısı işaretini de kullanmışlardır (Hoffner, 1967, s. 23-36; Ünal, 2016, s. 542).

Güvercinlerin ilk kez Mezopotamya’da MÖ 5000 yılı civarında, Halaf Dönemi’nde evcilleştirildiği bilinmektedir. İlk evcilleştirildiği dönemde eti dolayısıyla beslenen güvercinler sonraki zamanlarda haberleşme amaçlı yetiştirilmiştir (Lewis ve Llewellyn-Jones, 2018, s. 254). Örneğin Eski Babil Dönemi’ne ait çivi yazılı metinlerde et sularını hazırlamak için kullanılan kuş etleri arasında güvercin eti de sayılmıştır. Gılgamış Destanı’nda geçen tufan hadisesinin yedinci gününde Utnapiştî, suların yeryüzünden çekilip çekilmediğini anlamak amacıyla kırlangıç ve karga göndermeden önce ilk olarak güvercin yollamıştır (Ay Arçın, 2019, s. 485-490). Diğer yandan güvercinler, Eski Çağ’da Mezopotamya, Mısır ve Doğu Akdeniz’in inanç dünyası belirli bir yer tutmuştur (Lewis ve Llewellyn-Jones, 2018, s. 254). Kimi zaman tanrılara kurban olarak sunulan güvercin, kimi zaman ise çeşitli mitolojik hikâyelerde, tedavi ritüellerinde ve diplomatik belgelerde kendisine yer bulmuştur. Örneğin Enki ve Ninhursag-Su Tanrısının İşleri veya Enki ve Ninhursag-Bir Cennet Miti şeklinde bilinen, Dilmun ülkesinin (modern Bahreyn) bir bakıma cennet gibi betimlendiği hikâyede, güvercinin de aralarında bulunduğu ötüşleri hoş olmayan kuşların Dilmun ülkesinde bulunmadığı belirtilerek ülkedeki huzurlu ortama gönderme yapılmıştır. Bir diğer örnekte kökeni Sümerlere dayanan ve Eski Babil Dönemi’ne ait kopyası günümüze ulaşan Nanşe ve Kuşlar şiirinde tanrıça Nanşe’nin yarattığı kuşlar arasında güvercin de anılmıştır. Tedavi amaçlı uygulamaların bazılarında boğazı kesilen güvercinin kanı hastanın üzerine dökülürken, güvercin yumurtası kadın hastalıklarının iyileşmesi için

kullanılmıştır. Sümer şehir devletlerinden Lagaş'ın kralı Eannatum ile Umma'nın kralı Enakale arasında yapılan bir sınır antlaşmasında, sınırı belirleyen steli yeniden düzenleyip diken Eannatum, ardından iki güvercinin gözlerini sürmeleyip başlarını sedir ağacı yapraklarıyla süslemiş ve antlaşmanın bozulmaması için yemin etmiştir (Ay Arçın, 2019, s. 492-510).

Kabaca MÖ 3000-2000 yılları arasına tarihlenen İlk Tunç Çağı'nda Anadolu'da ve yaklaşık olarak aynı dönemde Mezopotamya'da güvercinlerle ilişkili türlü nesnelere yapılmış ve çeşitli materyallerin bezenmesinde güvercin tasvirleri kullanılmıştır. Örneğin Sümer şehirlerinden Ur ve Kiş'te ele geçmiş bazı mezar buluntularından bölgede güvercin yetiştirildiği anlaşılmıştır. Anadolu'da söz konusu döneme ait Alacahöyük, Arslantepe, Troya, Horoztepe, Hasanoğlan ve Mahmatlar gibi yerleşmelerde ortaya çıkarılan çanak çömlekler üzerinde güvercin betimlemeleri saptanmıştır. Bu durum güvercinlerin günümüzden yaklaşık 5000 yıl önce Anadolu'daki varlığını ortaya koymuştur (Üneri, 2017, s. 19). Tunç Çağı'ndan sonraki dönemlerde de Anadolu'da güvercinin varlığını gösteren birkaç örnek ortaya çıkarılmıştır. Antalya'nın Kaş ilçesindeki Islada antik kentinin nekropol kısmında bir lahit üzerinde güvercin betimlemelerine rastlanmış ve lahit, araştırmacılar tarafından "güvercinli mezar" olarak adlandırılmıştır. Çanakkale'nin Ayvacık ilçesindeki Assos antik kentinde bir lahitin içinde 3 adet güvercin heykeli bulunmuştur. Mersin ili Mut ilçesi sınırları dâhilindeki Dağ Pazarı Kilisesi'nin zemin süslemelerinde çeşitli kuş tasvirlerinin arasında güvercin de göze çarpmıştır (Yılmaz, 2016, s. 9).

Eski Mısır'da güvercinlerin iyi haberler taşıyan bir elçi olduklarına inanılmıştır (Şişçi, 2018, s. 49). Günümüze kadar ulaşılmış bazı duvar resimlerinden Eski Mısırlıların, laughing dove (gülme şeklinde öten kumru) ve turtle dove (bir tür kumru) olmak üzere iki tür güvercini evlerinde besledikleri belirlenmiş olup, Eski Mısır dilinde tüm kumru (üveyik) ve güvercinlerin "mnw" veya "a'sa" terimleriyle ifade edildiği tespit edilmiştir. Eski Mısır'da Ptolemaios Dönemi'ne gelinceye kadar kuş evleri/güvercinlikler yaygın olmamakla birlikte etlerinden yararlanmak amacıyla güvercinlerin çeşitli kapalı alanlarda beslendiği tahmin edilmiştir. Kumrular diğer güvercin türlerine oranla lezzet açısından üstün olduğu için yemeklerde sıkça kullanılmıştır. Bu güvercin türünün Eski Mısır'daki mezarlarda ve tapınak kabartmalarında yer alması onun Eski Mısır'da tanrılara kurban olarak sunulduğunu akla getirmiştir. Örneğin Dahşur'da 12. Hanedan Dönemi'ne ait 3. Amenemhet Piramidi'nin kraliçe odasında 4 güvercin kalıntısı bulunmuş ve bunlar, Eski Mısır'da güvercinin varlığını belgeleyen somut örnekler

olarak öne çıkmıştır. Bugünkü Mısır'a bakıldığında ise güvercin etinin çeşitli yemeklerde kullanıldığı görülmektedir. Örneğin güvercinlerin genellikle buğday ya da arpa, bazen de ceviz ve kuru üzüm ile karıştırılıp kızartması ve dolması yapılmaktadır. Bu durum Mısırlıların Eski Çağ'da da güvercinleri bu tür yemeklerde kullanmış olabileceklerini düşündürmektedir (Lewis ve Llewellyn-Jones, 2018, s. 254).

Uysallığı ve etinin besleyiciliği dolayısıyla Eski Yunan ve Eski Roma'da güvercinler çiftliklerde ve şehirlerde yaygın şekilde yetiştirilmiştir (Lewis ve Llewellyn-Jones, 2018, s. 254). Nitekim MS 1. yüzyılda yaşayan Roma seçkinlerinden Marcus Gavius Apicius, Türkçeye "Yemek Yapma Sanatı" şeklinde çevrilebilecek *De Re Coquinaria* isimli eserinde birçok yemek tarifinden bahsetmiş ve söz konusu tariflerde zaman zaman güvercin etine de yer vermiştir. Örneğin bu tariflerden birisinde güvercin eti; biber, arpacık soğanı, yaban mersini, hurma, bal, yumurta sarısı, kişniş, kimyon, nane, sirke, et suyu, yağ ve şarap ile karıştırılarak kızartılmıştır (Marcus Gavius Apicius, 2022, s. 143-149). Güvercinler et ve gübre kaynağı olmalarının yanında uysallıkları ve güzellikleri dolayısıyla süs hayvanı olarak da beslenmiştir. Yunan ve Roma imparatorlukları dönemlerinde güvercinlerin özellikleri iyi şekilde tespit edilmiştir. Eski Roma Dönemi'ne tarihlenen resimlerde güvercinler çeşitli tüy ve desende resmedilmişlerdir (Lewis ve Llewellyn-Jones, 2018, s. 254-255). Ünlü Yunan filozof Aristoteles, pek çok hayvandan bahsettiği *Historia Animalium* (Hayvanların Tarihi) isimli eserinde güvercin ve kumrular hakkında da bilgi vermiştir. Söz konusu eserinde, yaban güvercini veya boynu halkalı kumru, sıradan güvercin (sokak, park, bahçelerde sıkça görülen güvercin), kaya güvercini ve kumru (üveyik) gibi türlerden bahseden Aristoteles, boynu halkalı kumru ve sıradan güvercinin her mevsim görülebildiğini ancak kumruya sadece yaz aylarında rastlanılabildiğini belirtmiştir. Kaya güvercininin genellikle sonbahar mevsiminde sıklıkla görülebildiğini ifade etmesinin yanı sıra bu güvercinin, yaban güvercininden daha küçük olmasına karşın sıradan güvercininden daha büyük olduğuna vurgu yapmıştır (Aristotle, VIII. 3. 593a. 15-20; Lewis ve Llewellyn-Jones, 2018, s. 255). Sosos'un ünlü "su kabı üzerinde tüneyen güvercinler" mozağinin bütün Roma İmparatorluğu'nda taklitleri yapılmıştır. Bunların yanı sıra güvercinler Eski Çağ'da gözde bir kuş türü olmalarına karşın bazı kötü uygulamalara da maruz kalmışlardır. Örneğin avcılıkta çeşitli tuzakların hazırlanmasında yem işlevi görmeleri için gözleri kör edilmiş, etinden faydalanmak amacıyla kısa sürede kilo almaları için bacakları kırılıp hareketleri kısıtlanmış ve ayrıca ebeveynler yavrularından ayrılıp posta güvercini olarak kullanılmışlardır (Lewis ve Llewellyn-Jones, 2018, s. 254-255).

Eski Çağ'da hayvanların sahip oldukları renkler, onların kutsal kabul edilip edilmemelerinde önemli bir rol üstlenmiştir. Örneğin beyaz güvercinler kutsal kabul edildikleri için çiftliklerde et güvercini mahiyetinde beslenmemişlerdir (Lewis ve Llewellyn-Jones, 2018, s. 255). Bu durum beyaz güvercinlere günümüzde olduğu gibi eskiden de manevi anlam yüklendiğini göstermiştir. Bunun yanı sıra güvercin Eski Çağ'da aşk, cinsellik, bereket ve güzellik sembolü olarak önem arz etmiştir. Örneğin aşk, cinsellik, bereket ve güzellik tanrıçası olarak bilinen Afrodit'in sembolü olarak yaygın şekilde benimsenmiş ve Girit sanatında elinde güvercinlerle çıplak şekilde tasvir edilen Girit tanrıçasıyla benzerliği tespit edilmiştir (Mansel, 1971, s. 138; Kılıç ve Uncu, 2011, s. 199). Bunlara ilave olarak eski dönemlerde Yahudiler güvercinleri sadık ve güvenilir olarak görmüşler ve güvercinlere şiir, atasözü gibi edebiyat unsurlarında yer vermişlerdir. Hristiyanlığın ilk zamanlarında beyaz güvercin barış ve huzurun sembolü olarak kullanılmıştır (Lewis ve Llewellyn-Jones, 2018, s. 255).

Eski Çağ'da gerek sosyal gerekse de dini hayatta önemi bulunan güvercinler üç ilahi din olan Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet'te belirli bir yere sahiptir. Tevrat'ın Yaratılış kısmında geçen Nuh Tufanı'nda, Hz. Nuh'un suların çekilip yeryüzünün eski haline dönüp dönmediğini tespit etmesi bir güvercin yardımıyla olmuştur (Yılmaz vd., 2014b, s. 130-131). Bu olay Tevrat'ın ilgili kısmında şu şekilde anlatılmıştır:

“Bunun üzerine Nuh suların yeryüzünden çekilip çekilmediğini anlamak için güvercini gönderdi. Güvercin konacak bir yer bulamadı, çünkü her yer suyla kaplıydı. Gemiye Nuh'un yanına döndü. Nuh uzanıp güvercini tuttu ve gemiye, yanına aldı. Yedi gün daha bekledi, sonra güvercini yine dışarı saldı. Güvercin gagasında yeni kopmuş bir zeytin yaprağıyla akşamleyin geri döndü. O zaman Nuh suların yeryüzünden çekilmiş olduğunu anladı. Yedi gün daha bekledikten sonra güvercini yine gönderdi. Bu kez güvercin geri dönmedi.” (Yaratılış, VIII. 8-12).

Güvercin, Matta İncili'nde saflığın simgesi olarak nitelendirilmiştir. Matta İncili'nde Hz. İsa vaftiz olduktan sonra Tanrı'nın Ruhunun gökten bir güvercin şeklinde süzülüp üzerine indiğini görmüştür (Matta, III.16). Yine Matta İncili'nde belirtildiği üzere Hz. İsa, 12 havarisini Hristiyanlığı yaymaları için çeşitli halklara gönderirken, onlardan insanlara karşı bir güvercin gibi saf olmalarını istemiştir (Matta, X. 16). Güvercin Matta İncili'nde olduğu gibi Yuhanna İncili'nde de saflığı temsil etmiştir. Yuhanna İncili'nde yer aldığı üzere Hz. Yahya, Kutsal Ruh'un gökten bir güvercin gibi Hz. İsa'nın üzerine indiğini ifade etmiştir (Yuhanna, I. 32). Ayrıca 1150 yılı civarında

resimlenen bir İsveç İncili'nde Kutsal Ruh'un sembolü olan güvercin, Hz. Meryem'in üzerine iner halde gösterilmiştir (Yılmaz ve Ertuğrul, 2012, s. 3).

Çeşitli kaynaklarda yazıldığına göre Hz. Muhammed ve Hz. Ebubekir, Mekte'den Medine'ye göç ettikleri sırada kendilerini öldürmek için takip eden düşmanlarından korunmak için Sevr Dağı'ndaki bir mağaraya sığınmıştır. Mağaranın kapısının örümcek ağıyla örüldüğünü ve mağaranın girişinde bir çift güvercin olduğunu gören düşmanlar mağarayı aramanın gereksiz olduğunu düşünerek oradan ayrılmışlardır. Hz. Muhammed ve Hz. Ebubekir'in düşmanlardan kurtulmalarında rol oynadıkları için güvercin ve örümcek Müslümanlar tarafından eskiden beri değer görmektedir (Üneri, 2017, s. 20).

Türklerin en eski yazılı belgeleri olan Göktürk kitabelerinde güvercinden bahsedilmemekle beraber Türk tarihi ve Türk dili açısından önemli bir eser olan Dîvânü Lugâti't-Türk'te güvercin sözcüğü "kökürçün" şeklinde ifade edilmektedir (Atalay, 1985, s. 419; Yılmaz ve Boz, 2012a, s. 45). Uygurca Altun Yaruk'ta "kögürçün" ve "kögürçgen" şeklinde yer alan güvercin, (Sarıca, 2004, s. 319) Kıpçaklarda "kögercin" ve "ögercin" Altay Türkçesinde "köğörçün", Kırgızlarda "kögüçkön ve kögürçkön", Çuvaş Türkçesinde ise "kâvakarçân" şeklinde ifade edilmektedir (Öger ve Köse, 2014, s. 167-168). Ayrıca Karaçay-Malkar Türkçesinde "kögürçün", Gagavuzcada "güvercin", Kumukçada "gögürçün", Tatar Türkçesinde "kügerçin" ve Türkmenler tarafından "kokürçgün" şeklinde yer almaktadır. Anadolu'da kullanılan ağız ve lehçelerde ise "gövercin", "göyerçin" ve "göğerçin" biçiminde geçmektedir (Yılmaz vd., 2012, s. 80). Diğer yandan Hazar Türklerinin de güvercin yetiştirdiği ve Hazarların güvercinin yuva yaptığı eve bolluk ve bereket geleceğine inandıkları tespit edilmiştir (Şişci, 2018, s. 48). Ayrıca Altay ve Saha (Yakut) Türklerinin efsanelerinde geçen tufan olayında tufanın sonlanması, gagasında bir dal parçası ile gelen güvercin vesilesiyle anlaşılmıştır (Bekar, 2017, s. 49-50; Yılmaz, 2017, s. 476).

Doğu Türkistan'daki Uygurların eskiden beri güvercin yetiştirdiği bilinmektedir. Uygurlar, evlerinin çatılarından uçurdıkları güvercinleri "guma güvercinleri" şeklinde isimlendirmişlerdir. Bu isimlendirmenin günümüzde Şanlıurfa'da evlerin damlarından toplu olarak uçurulan güvercinlere verilen "köme (küme) güvercinleri" tabiriyle benzerlik taşıdığı görülmektedir (Üneri, 2018, s. 121). Güvercin, Uygurların sözlü kültür ürünleri ve inanışlarında sıkça geçmektedir. Uygur Türkleri arasında bereket, sadakat ve vefanın simgesi olan güvercin, bu özelliklerinden ötürü Uygurlar tarafından evlerde

beslenmiştir. Güvercinin günün aydınlandığı ilk dakikalarda ötmesi Uygur kültüründe insanların huzur ve refahı için yapılan bir dua olarak görülmüştür. Bu yüzden güvercinlere kesinlikle zarar verilmemiş ve onlar için uygun yerlere yuvalar yapılmıştır. Ayrıca Uygur halkı arasında güvercin bir tedavi aracı olarak da değer görmüştür (Öger ve Köse, 2014, s. 167-168).

Mevcut kaynaklar Türk sözlü kültüründe sıkça rastlanılan evliya veya erenlerin şekil değiştirme/dön değiştirme kerametlerinde güvercinlerin de rol oynadıklarını göstermektedir. Uygur sözlü geleneğinde Budistlere karşı mücadele eden Şakir isimli bir kahramanın şehit olduğu esnada göğsünden erkek ve dişi olmak üzere iki güvercinin çıktığı ve bu iki güvercinin güvercinlerin ataları olduğu belirtilmektedir. Uygur efsanelerine göz atıldığında güvercinin Hz. Muhammed ve Satuk Buğra Han ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Bu efsanelerden birinde kâfirlerin Hz. Muhammed'i yakalamasını güvercinin engellediğinden ve bu yüzden Müslümanların güvercine kutsiyet affettiğinden bahsedilmektedir. Diğer efsanede ise bereketi simgeleyen bir kuş olarak görülen güvercin, İslamiyet'i kabul eden ilk Türk hükümdarı Satuk Buğra Han ve onun kabri ile birlikte anılmakta ve bütün gökgüvercinlerin kökeni o dönemdeki bir güvercine dayandırılmaktadır. Ayrıca Saltukname'de geçen bir anlatıda, Sarı Saltuk'a düşmanlık güden cadıların güvercin şekline bürünüp bir kalede yaşam sürdükleri belirtilmektedir (Öger ve Köse, 2014, s. 168-169).

Türk edebiyatının şaheserlerinden Dede Korkut Kitabı'nda Deli Dumrul'un, Azrail'i öldürmeye kalkması sonucu Azrail'in bir anda güvercin haline gelerek pencereden uçup gittiği ifade edilmiştir (Özçelik, 2016, s. 325; Ergin, 1964, s. 63; Yılmaz ve Boz, 2012a, s. 49). Ahmet Yesevî tarafından Anadolu'ya gönderilen Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'ya güvercin şekline bürünerek geldiği çeşitli menkıbelerde yer almakta olup, yine menkıbelerde Pir Sultan Abdal'ın da güvercin şeklini aldığından bahsedilmektedir (Küçük, 2017, s. 17-18; Şişçi, 2018, s. 49; Türktaş, 2017, s. 35-36).

Bugünkü İran, Suriye ve Irak'ı kapsayan bölgede 11. yüzyılın başlarında kurulan Büyük Selçuklu Devleti, kurulduğu bölge itibarıyla taklacı güvercin ırkının yaygın olduğu bölgede egemenlik kurmuştur. Taklacı güvercin ırkının Büyük Selçuklular zamanında daha yaygın hale geldiği ve sonraki süreçte Anadolu'ya girdiği tahmin edilmektedir. 1055 yılında Tuğrul Bey zamanında Abbasilere tanıtılan taklacı güvercinlerin çevre bölgelere yayıldıkları belirtilmektedir (Üneri, 2018, s. 121-122). Günümüzde Arapların taklacı güvercin ırkını sahiplenip kendi yerel ırkları gibi dünyaya tanıtmaları

larında bu olay etkili olmuştur. Muhtemelen Asya kökenli bu taklacı güvercinler o dönemde Arap güvercinleri ile melezlenmiştir (Komisyon, 2006, s. 12). Diğer yandan bugün Londra Viktoria-Albert Müzesi'nde sergilenen Büyük Selçuklulara ait 11. yüzyıldan kalma ipek kumaş parçası üzerinde çeşitli desenlerin yanı sıra güvercin motifleri de yer almaktadır (Şişçi, 2018, s. 49).

Anadolu Selçuklu Devleti zamanında Konya'da güvercin yetiştiriciliğinin yapıldığı ve Selçuklular vasıtasıyla Anadolu'ya gelen güvercin ırkları arasında selçuklu ve taklambaç ırkı güvercinlerin olduğu bilinmektedir. Selçuklu isminde bir güvercin türünün olması Anadolu Selçukluları zamanında güvercinlerin değer gördüğünün kanıtı olarak değerlendirilebilir. Nitekim Anadolu Selçuklu sultanlarının selçuklu ırkı güvercinlerin ırkını korumak maksadıyla saray dışına çıkarılmalarına izin vermedikleri bilinmektedir. Anadolu Selçuklu sultanlarına ve vezirlerine çeşitli ülke hükümdarları tarafından hediye amaçlı güvercin gönderildiğine ilişkin bilgiler de bulunmaktadır. Diğer yandan Hz. Mevlana'nın selçuklu ırkı güvercin beslediğine dair menkıbeler vardır. Ayrıca günümüzde Konya'daki bazı çini eserler üzerinde ve Denizli'deki Akhan Kervansarayı'nın mimari unsurlarında güvercin tasvirlerine rastlamak mümkündür (Yılmaz, 2012a, s. 52-53; Üneri, 2017, s. 24-25).

Osmanlı Devleti zamanında güvercin yetiştiriciliğinin hem halk hem de hanedan üyeleri arasında yaygın olduğu saptanmıştır. 1474-1481 yılları arasında Fatih Sultan Mehmet döneminde İstanbul'da yaşayan ve Osmanlı saray yaşamı hakkında eser kaleme alan Giovanni Maria Angiolello, Topkapı Sarayı'nın Arz Odası kısmında içerisinde taklacı güvercinlerin bulunduğu bir kuşluğun varlığından bahsetmiştir (Üneri, 2018, s. 123-124). Ermeni asıllı şair ve tarihçi Eremya Çelebi'nin belirttiğine göre 17. yüzyılda Hasbahçe'nin Ahırkapı tarafında kuşçuların daireleri ve içinde iyi cins güvercinlerin olduğu güvercinlikler yer almıştır (Üneri, 2018, s. 123-124; Yıldız, 2012, s. 242). 17. yüzyıl sonrasında Topkapı Sarayı'nın üçüncü avlusunun güneybatı köşesinde ve 1864 yılında inşa edilen Beylerbeyi Sarayı'nın bahçesinde bir güvercinlik bulunduğu tarihi kayıtlarda belirtilmiştir (Yılmaz, 2017, s. 477-478).

Güvercin, eski dönemlerde olduğu gibi Osmanlı Devleti zamanında da de rengi, sesi ve uçuş özelliklerinin yanı sıra eti dolayısıyla da yetiştirilmiştir. Saray bahçeelerindeki kuşluklarda "kuşbâz" (kuşçu) ismi verilen kişilerce yetiştirilen güvercinlerin bakımına dikkat edilmiş ve güvercinlerin melez ırk haline gelmemesine özen gösterilmiştir (Üneri, 2017, s. 26-29). Meşhur seyyah Evliya Çelebi, Seyahâtname adlı

eserinde Osmanlı Devleti'ndeki güvercin yetiştiriciliği ve güvercin türleri hakkında çeşitli bilgiler vermiştir. Buna göre dönemin İstanbul'unda kuşbâz esnafı 50 dükkân ve 600 kişiden meydana gelmiş olup, kuşçulukla uğraşanlar uğursuz kimseler olarak nitelendirilmişlerdir. Yetiştirilen güvercin türleri arasında taklabâz, pâl, şeber, cevizi, şamî, mısırî, bağdadî, münakkat, alara, martalos, demkeş, saya, talazlı, pelenk, çibar, şeber, kızıl ala, darkıl ala, kara ala, tekir ala, çakır ala, habar ala, sade kut, taçlı kut ve çakşırılı kut türlerin isimleri verilmiştir. Bazı güvercinlerin yelekleri okçulara lazım olduğu için kuşbâz esnafının zaman zaman okçu sınıfının içerisinde görev aldığı belirtilmiştir. Sözü edilen güvercin türleri arasında en değerlilerinin ise taklabâz ve bağdadî olduğuna vurgu yapılmış ve bağdadînin kendi yuvasını terk edip başka bir yuvaya asla alımayacağı, yuvasından ayrı kaldığı sürenin üzerinden 10 sene bile geçse muhakkak yuvasına geri döneceği ifade edilmiştir. Dostlarından birkaçının kuşbâz olduğunu söyleyen Evliya Çelebi, güvercinlerin bütün kuşlardan daha zeki yaratıldığını belirtmekle birlikte kırmızı tepeli ve ayağı çakşırılı kut güvercini (ankut güvercini) haricinde güvercin beslemenin uğursuzluk getireceğine dikkat çekmiştir. Hz. Ali ile Hz. Hüseyin'in kırmızı (kızıl-kahverengi karışımı) renkli, çatal tepeli (başın ön ve arkasının takkeli olması), çakşırılı (ayağı tüylü) kut güvercini beslemelerinden ötürü bu tipteki kut güvercinini beslemenin sünnet olduğunu belirtmiştir (Kahraman ve Dağlı, 2008, s. 588-590). Kugurdama veya dem çekme ismi verilen güzel ötüşüyle bilinen kut güvercine (Yenilmez, 2020, s. 21-23) yüklenen kutsiyet ve uğur getireceğine duyulan inanç günümüzde Konya'da varlığını korumaktadır. Konya toplumunda halk inancı olarak çocuğu olmayanlara kut güvercin beslemeleri tavsiye edilmektedir. Kut güvercin besleyen çocuğu olmayan ailelerin, kut güvercin yumurtlayıp yavru çıkardığı takdirde çocuk sahibi olacaklarına inanılmaktadır (Danış vd., 2021, s. 474).

Mevcut yerli ve yabancı kaynaklardan edinilen bilgilerden Osmanlı sarayının en gözde güvercininin hünkârî olduğu anlaşılmıştır. Hünkâra yani padişaha ait anlamına gelmekte olan hünkârî, ilk kez 17. yüzyılda Manisa'daki şehzade sarayında özel olarak yetiştirilmiş ve ırkının korunması amacıyla saray dışına çıkarılması yasaklanmıştır. Bununla beraber padişahların zaman zaman yabancı devlet büyüklerine armağan olarak hünkârî güvercini gönderdiği anlaşılmaktadır. Ülke dışına gönderilen bu güvercinler özellikle Avrupa ülkelerinde ün salmıştır (Üneri, 2017, s. 41-43; Türkeş ve Gündüz, 2021, s. 307-308; Altınbilek, s. 20-21).

Osmanlı padişahları arasında güvercinlere özel önem veren padişahların olduğu bilinmektedir. Örneğin hayvanlara ilgileri olduğu bilinen Sultan Abdülaziz ve II.

Abdülhamit'in çok sayıda güvercine sahip olduğu ve onların zamanlarında birçok sarayda güvercinler ve diğer hayvanlar için bakım yerleri oluşturulduğu kayıtlarda yer tutmuştur. Yıldız Sarayı'nda bir "Kuşluk-ı Hümâyûn" inşa ettiren Sultan II. Abdülhamit, zaman zaman Avrupa'dan uzmanlar getirterek güvercinler ve güvercinliklerin bakımını yaptırmıştır. Bununla yetinmeyerek yurtdışından Londra, Paris, Washington gibi şehirlerden ve ülke sınırları dâhilindeki Halep, Konya, Girit gibi vilayetlerden farklı türde güvercinler getirtmiştir (Güllü, 2020, s. 1187-1190; Yılmaz ve Ertuğrul, 2012, s. 4). Getirttiği güvercinlerin sayısı ise getirilen yere göre çeşitlilik göstermiştir. Buna göre 1882 senesinde Konya'dan 17 çift, 1884 tarihinde Halep'ten 60 çift, 1889 yılında Londra'dan 4, Girit'ten 22 çift, 1905 yılında Londra'dan 3 çift ve 1907 yılında ise Aydın'dan 5 çift güvercin Osmanlı sarayına getirtilmiştir. Ayrıca Hindistan'daki her tür güvercinden üçer çift istenmiş ama Himalaya güvercinlerinin yakalanması kolay olmadığı için bu güvercin türünün gönderilmesi başka zamana ertelenmiştir (Özer, 2015, s. 177-178). Nitekim Halit Ziya Uşaklıgil, II. Abdülhamit'in 1909 yılında tahttan indirilip Selanik'e sürgün edilmesinin ardından sarayı ziyaret ettiği sırada sarayda çok sayıda güvercin beslendiğine şahit olmuştur (Yılmaz ve Ertuğrul, 2012, s. 4). Öte yandan güvercinlere merak duyan bir diğer padişah olan Mehmet Reşat zamanında da Dolmabahçe Sarayı'nda güvercinlikler inşa edilmiş ve yerli güvercinler ile yurt dışından getirilen güvercinler burada melezlenmiştir (Yılmaz ve Ertuğrul, 2012, s. 4; Güllü, 2020, s. 1198). Son padişah Vahdettin'in de güvercin merakı olduğu tarih kayıtlarda belirtilmiştir (Yılmaz, 2017, s. 477; Güllü, 2020, s. 1198).

Osmanlı Devleti zamanında güvercin yetiştirilmesinde güvercinlerin et ve gübrelere yararlanma gereği de etkili olmuştur. Güvercinler padişahların av hayvanları arasında yer almalarının yanı sıra güvercin eti çeşitli şöenlerde davetlilere ikram edilmiştir (Yılmaz ve Ertuğrul, 2012, s. 5). Örneğin Hacı Paşa ismiyle de tanınan Celalüddin Hızır Paşa'nın 14. yüzyılda kaleme aldığı, Anadolu'da yazılmış ilk Türkçe tıp eserleri arasında kabul edilen Müntahab-ı Şifâ (Akarsu vd., 2020, s. 1) adlı kitapta, şifalı av hayvanları arasında güvercin de sayılmıştır (Yılmaz, 2017, s. 479). 1539 yılında Şehzade Beyazıt ve Cihangir'in sünen şöeninde pişirilen çeşitli kanatlı hayvan türleri arasında 200 adet güvercin de bulunmuştur. Padişah I. Abdülhamit'in şehzadeleri için düzenlenen Bed'i Besmele töreninde 200 tane güvercin pişirilmiştir (Yılmaz ve Ertuğrul, 2012, s. 5). Öte yandan güvercin gübresinin, diğer hayvansal gübrelere oranla oldukça etkili olduğu bilinmektedir. 500 kilogram güvercin gübresinin yaklaşık 10,500 kilogram çiftlik gübresine eşit olduğu belirtilmektedir (Özer, 2015, s. 170). Osmanlı

Devleti zamanında “koğa” adıyla bilinen güvercin gübresinin ihraç edilen maddeler arasında olduğu anlaşılmaktadır. Ülke içinde kullanılan güvercin gübresi ise Kapadokya bölgesindeki üzüm bağları ile Diyarbakır’daki karpuz tarlalarında verim artırma amaçlı kullanılmasının yanı sıra Kayseri civarında boya sanayinde kullanılan cehri bitkisinin yetiştirilmesinde işlev görmüştür (Yılmaz, 2012b, s. 45; Yenilmez, 2020, s. 6).

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunun iki yıl öncesine gelindiğinde ise güvercin yetiştiriciliği konusunda ilgi çekici bir olayla karşılaşılmıştır. Kendisi için 1921 yılında satın alınan Kasapoğlu Köşkü’nde oturan Mustafa Kemal Atatürk, söz konusu köşkte beslenmek üzere selanik ismiyle de bilinen döneke ırkı güvercin getirtmiştir. Bu bilgiden Mustafa Kemal Atatürk’ün güvercinlere merakının olduğu ve güvercin türü konusunda doğum yeri olan Selanik’te yetiştirilen döneke güvercinleri tercih ettiği anlaşılmıştır (Yılmaz, 2012a, s. 60; Yenilmez, 2020, s. 10).

2. AYIRT EDİCİ YÖNLERİYLE POSTA GÜVERCİNLERİ

2.1. Fiziksel Özellikleri

Posta güvercinleri (yarış güvercinleri), 360 ile 480 gr arasında değişen bir ağırlığa sahiplerdir (Sarıöz ve Atasoy, 2012, s. 23). Başları düzgün biçimli ve yuvarlaktır. Takke ve perçem gibi özellikleri yoktur. Gözler iri olup “inci göz” diye bilinen gözlere sahip olanlar daha değerlidir. Göz renkleri kırmızı, göz çevresi halkası ise beyazdır. Gagaları siyah olup, orta uzunluk ve kalınlıktadır (Resim 1). Ayakları açık kırmızı ve paçasızdır. Ayak parmakları ve bacakları biraz uzundur. Yapı bakımından dik duruşludurlar. Kanatlarını yere sarkıtmadan kuyruklarının üzerinde taşırlar. Kuyrukları 12 tane telekten ibarettir. Kanat başına onar telek olmak üzere kanatları toplam 20 telekten meydana gelmektedir. Farklı renk çeşitleri mevcut olmakla birlikte mavimsi, kırmızımsı ve beyaz renkli olanları yaygındır. Kanatları üzerinde iki sıra halinde koyu renkli şerit vardır. Kanatları ve kuyrukları çoğunlukla vücut renkleriyle aynıdır (Resim 2) (URL-1). Posta güvercinleri için kuyruk, denge kurma unsuru olduğundan iyi bir posta güvercininin kuyruğunun fazla uzun ve açık olmaması gerekir (Özdemir, 2021a, s. 196; Özdemir, 2021b, s. 120).

Tüy yapısının istenilen şekilde olması, posta güvercinlerinde aranan özelliklerden birisini oluşturmaktadır. Kadife gibi yumuşak tüyler bir posta güvercininin iyi ırktan geldiğinin göstergesi olarak nitelendirilmektedir. Zira istenilen tüy yapısına sahip olmayan bir posta güvercini yağmurlu havada çabuk ıslanmakta ve uzun süre uçama-

maktadır. Uzun ve hafif eğimli bir göğüs kemiğine sahip olması posta güvercinlerinde önem verilen diğer bir husustur (Resim 3). Kuyruğun normalden uzun ve açık olması posta güvercininin havada denge sağlamasını zorlaştırabilmektedir. Bu yüzden iyi bir posta güvercininin kuyruğu kanatlarından en fazla 1 cm uzun olmalıdır (Bozkır, s. 24-25). Hafıza ve görüş, posta güvercinlerinin olmazsa olmaz özellikleri arasında gösterilmektedir. Yön bulma duyusunun merkezi, kulaklarının içinde yer almakta olup, kulaklarının içinde yarım daire şeklinde üç kanal bulunmaktadır. Bu kanallarda bir hasar oluşması halinde yön bulma becerileri zarar görmektedir. Posta güvercinlerinin eğitimle hafıza ve uçuş özelliklerini geliştirilebildikleri ve rüzgâr, yağmur, kar, sis gibi olumsuz hava şartlarına bağlı olarak bir dakikada 700-1200 metre arasındaki mesafeyi uçabildikleri bilinmektedir (Özer, 2015, s. 169-171).

2.2. Yön Bulma Becerileri ve Uçuş Bakımından Eğitilmeleri

Posta güvercinleri, çok uzağa bırakıldıkları halde bile yönlerini şaşırmadan yetiştirildikleri yere geri dönebilen becerikli güvercinlerdir. Posta güvercinlerinin aldıkları mesafe birkaç kilometreden birkaç bin kilometreye kadar ulaşabilmektedir. Bu yüzden posta güvercinleri ötüş ya da renk özellikleri için değil, sadece uçuş özellikleri dolayısıyla yetiştirilmektelerdir (Yılmaz, 2012a, s. 16). İyi yetiştirilmiş bir posta güvercininin 50-150 km arasındaki bir mesafeyi herhangi bir şekilde hiç durmadan 1-4 saat arası bir zaman diliminde uçabildiği bilinmektedir (Güllü, 2020, s. 1179). Pek çok güvercin türü gibi posta güvercinlerinin de boğazlarına düşkün olmaları talim ve terbiyelerinde kolaylık sağlamaktadır. Nitekim yetiştirildikleri yerden başka bir yere götürülüp orada bir süre sevdiği yiyeceklerle beslenerek yetiştirildikleri yere geri getirilen güvercinlerin, beslendikleri yere zaman zaman tekrar uğradıkları bilinmektedir. Bunun dışında posta güvercinlerinin eşlerine ve yuvalarına olan bağlılıkları da onların istenilen şekilde eğitilmelerine yardım etmektedir (Özer, 2015, s. 171).

Posta güvercinlerinin yaşam süreleri ortalama 10-15 yıl kadardır. Bakımı iyi bir şekilde yapılanlarda bu süre 20 yıla ulaşabilmektedir. Yavru posta güvercinleri bir ay veya biraz fazla bir sürede kendi kendilerini besleyebilecek hale gelmektedirler. Yavru posta güvercinleri kanattan ilk tüylerini atmalarının ardından uçuş için form tutmaya başlarlar. Bu süre 6 ile 8 hafta arasında değişim göstermektedir. Bu aşamaya gelenler toplu halde uçurulmaya başlanırlar. Uçuşlar sabah ve akşamüzeri olmak üzere günde iki defa yapılmaktadır. Yavru posta güvercinlerinin mesafe uçuşuna alışmaları için ilk önce yuvadan 5 km uzağa götürülüp toplu halde gökyüzüne bırakılmaları gerek-

tedir. Yuvaya geri dönmeyi başarabilen yavrular için her uçuşta mesafe 5 km daha arttırılmaktadır. 40 km uzaktan geri dönebilenler artık toplu halde değil, tek başına uçurulmaya başlanmaktadır. Bu aşamaya gelindiğinde uçuş uzaklığı bir önceki mesafenin üzerine yarısı kadar daha mesafe eklenerek hesaplanmaktadır. Örneğin posta güvercini 50 km uzaklıktan yuvasına geri dönmeyi başarmış ise bir sonraki uçuşta $50/2=25+50=75$ km uzaktan gökyüzüne bırakılmaktadır. İlk bırakılan posta güvercini iyice uzaklaştıktan sonra bir diğer posta güvercini salınmaktadır. Böylece posta güvercinlerin birbirini takip etmeleri önlenmekte ve kendi yeteneklerinin gelişmesi sağlanmaktadır. Posta güvercinlerinin tam manasıyla uçuşa hazır olmaları için 2 yaşını doldurmaları gerekmektedir. Öte yandan posta güvercinlerine uçurulmalarından önce nispeten az yem verilmesi onların uçuş esnasında acıklarına ve yem ya da su ihtiyacı için bir an önce yuvalarına dönmelerine sebep olmaktadır. Böylelikle posta güvercinlerinin istenilen şekilde yuvalarına dönmeleri için kolaylık sağlanmaktadır (URL-1; Özer, 2015, s. 172-173).

Posta güvercinlerinin yönlerini nasıl belirledikleri ve gidecekleri yer kilometrelerce uzakta olsa bile yönlerini şaşırmadan ulaşmayı nasıl başardıkları hayret uyandıran ve merak edilen bir konu olmuştur. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki bir posta güvercininin yuvasına geri dönebilmesinde her şeyden önce iki unsur etkili olmaktadır. Bunlardan birincisi yuvaya uzaklık diğeri ise yön bulma becerisidir (Holzmann, 1978, s. 35). Posta güvercinlerin yönlerini belirlemelerinde yararlandıkları yöntem veya unsurlar ise çeşitlilik arz etmektedir. İlk tahminler posta güvercinlerin yeryüzü şekillerini ezberledikleri ve yollarını böyle buldukları yönünde olmuştur. Sonraki süreçte yürütülen çalışmalar sonucunda posta güvercinlerinin, Güneş'in ve yıldızların konumlarından faydalanarak yönlerini ayarladıkları saptanmıştır. 1947 ve 1958 yılında yapılan çalışmalarla posta güvercinlerinin dünyanın manyetik alanını yön bulma amacıyla kullanabildikleri anlaşılmıştır (Yılmaz ve Boz, 2012a, s. 47; Teysse, 1998, s. 86; Holzmann, 1978, s. 35).

Dünyanın manyetik alanı yerkürenin çekirdek kısmında bulunan erimiş haldeki demirden kaynaklanmaktadır. Söz konusu manyetik alan, yerkürenin içinden, okyanuslardan ve atmosferden geçip bir kutuptan diğerine ulaşan oval biçimli akış çizgileri şeklindedir. Bir bakıma, mıknatısın kutupları arasına demir tozları serpiştirildiğinde oluşan çizgileri anımsatmaktadır. Yeryüzündeki manyetik akım çizgileri, jeomanyetik ekvatorda yatay durumda iken, kuzey ve güneye doğru ilerlendikçe daha dik bir hal almakta ve kesişir duruma gelmektedir. Bahsi geçen alanın şiddeti ekvatordan kutuplara yaklaşıldıkça artmaktadır. Bazı canlıların bu alanın şiddetini ve eğim açısını sap-

tayabilen manyereseptör denilen alıcılara sahip oldukları bu alıcıları yerküre üzerinde alan bulmakta kullandıkları deneysel çalışmalarla saptanmıştır. Söz konusu canlılar arasında bazı mikroorganizmalar, kuşlar, balinalar, bazı balıklar yer almaktadır. Bir çeşit iç pusula olarak isimlendirilen bu sistem, posta güvercinlerinde sinir sistemine yuvalanmış küçük manyetik mineral birikimleri ile işlev yapmaktadır. Posta güvercinlerinin kafatasları ile beyinleri arasında yer alan bu ferromanyetik tanecikler yeryüzünün manyetik alanına karşı duyarlıdır. Pusulanın ibresi gibi hareket eden bu mineral tanecikleri yeryüzünün manyetik alanındaki değişimlerden etkilenmekte ve bağlı buldukları sinir hücrelerinde uyarılar meydana getirmektedirler. Bu uyarılar sinir sistemi aracılığı ile beyne iletilmekte ve böylece posta güvercininin nasıl hareket edeceği belirlenmektedir. “Güneş pusulası” olarak da bilinen bu pusulanın varlığı Tübingen Üniversitesi’nden K. S. Koenig tarafından 1958 yılında yapılan deneyle doğrulanmıştır (Teyssedre, 1998, s. 86; URL-1). Sonraki yıllarda Oxford’da yapılan bir deneyin sonucu da daha önceki deneylerde çıkan sonuçları destekler nitelikte olmuştur. Oxford Üniversitesi’nden Guilford ve Biro isimli iki bilim insanı, Oxford’daki güvercinlerin üzerlerine küçük GPS cihazları takarak üç yıl boyunca onları izlemişlerdir. Bu izleme neticesinde güvercinlerin uzun uçuşlarda Güneş’in gökyüzündeki konumundan ve dünyanın manyetik alanından faydalandıkları ancak evlerine 10 km kadar yaklaştıkça karayolu, demiryolu, dağ, nehir, göl gibi yeryüzündeki belirgin işaretleri de kullandıkları anlaşılmıştır (Yılmaz vd., 2014a, s. 203).

Posta güvercinlerinin yönlerini nasıl buldukları konusunda ulaşılan bir diğer sonuç ise 1972 yılında F. Papi ve 1980 yılında Hans Wallraff tarafından açıklanmıştır. Bu bilim insanlarına göre, her coğrafyada uçucu maddelerin meydana getirdiği o coğrafyaya özgü bir koku bulunmaktadır. Bu kokular havada aerosol halinde değil, molekül halinde bulunmakta ve posta güvercinleri bu kokuları ayrı ayrı tanımaktadırlar. Yine aynı bilim insanlarına göre, posta güvercinleri uçtukları her bölgenin bir koku haritasını çıkarmaktadırlar. Nitekim koku alma duyuları geçici olarak köreltilen posta güvercinlerinin tanımadıkları bir bölgede yönlerini şaşırarak gözlemlenmiştir (URL-1; Yılmaz ve Boz, 2012a, s. 47; Teyssedre, 1998, s. 86). Sonuç itibarıyla posta güvercinlerinin yön bulma konusunda birden fazla yöntem kullandıkları açık şekilde görülmektedir.

3. BİR HABERLEŞME ARACI OLARAK POSTA GÜVERCİNLERİ

İnsanlar eski dönemlerden itibaren haberleşmede çeşitli araçlar kullanmışlardır. Bu araçlar insanlığın eski zamanlarında ateş, duman, ilkel çalgı aletleri ve posta güver-

cinleri iken bunların yerini günümüzde gelişmiş elektronik iletişim araçları almıştır (PTT, 2007, s. II). Teknolojinin henüz gelişmediği dönemlerde haberleşmede kullanılan araçlardan belki de en ilgi çekenini posta güvercinleri olmuştur. Güvercinle haber göndermede haberin güvenli şekilde ulaşması için belirli yöntemler uygulanmıştır. Bu yöntemlerden birincisi şu şekildedir: Güvercinle gönderilecek olan haber ince bir kâğıda yazılır ve havanın şartlarının olumsuz olmadığı günlerde güvercinnâme kullanılırdı. Güvercinnâmeler ise güvercinin ayağına takılan kutucuklar yardımıyla taşınırdı. Bu kutucuklar iç içe geçen küçük çapta iki silindir ile kutucukların güvercinin ayağına takılmasına imkân veren iki adet çengelden meydana gelirdi. Çengeller ile silindirler diğer metallere oranla hafif olan alüminyumdan yapılırdı. Her haber kutucuğuna iki adet güvercinnâme sığardı. İkinci yöntem ise şu şekilde uygulanmıştır: Güvercinlerin boyun kısımlarına bezden yapılmış ufak bir kese bağlanırdı. Haber kesesi şeklinde anılan söz konusu kesenin ince ipekli kanaviçe tarafı güvercinin göğsüne gelir, kauçuklu bezden yapılmış olan diğer tarafı ise dışarıya bakardı. Keseyi kapatmaya yarayan, aynı kumaştan üretilmiş bir bez, iki tane düğme yardımıyla keseyi iyice kapatırdı. Kesenin düşmemesi için keseye bağlanan iki adet askı güvercinin kanatlarının altından geçirilip güvercinin gövdesinin alt kısmına düğümlenirdi. Güvercinin uçarken askılardan ya da keseden rahatsız olma ihtimali vardı. Bu yüzden bu yöntem çoğunlukla kısa mesafeler arasındaki haberleşmelerde kullanılırdı. Ayrıca çok önemli veya acil haberler iki adet güvercinle, diğer haberler ise sadece bir güvercinle gönderilirdi (Özer, 2015, s. 169-170; Özbek, 2018, s. 39).

Güvercinlerin milattan önceki dönemlerde haberleşmede kullanıldığını gösteren belgeler sayıca az olmakla birlikte özellikle yazının icat edilmediği MÖ 3200'lü yıllardan önceki dönemlerde bile güvercinin bir haberleşme aracı olarak kullanıldığı tahmin edilmektedir (Özer, 2015, s. 168). Kral Yolu'nu inşa edip bu yol ağı üzerinde çaparhane adı verilen konaklama tesisleri oluşturarak tarihteki ilk düzenli posta teşkilatını kurdukları kabul edilen Persler, posta güvercinlerini haberleşmede sistemli şekilde kullanan muhtemelen ilk millet olmuşlardır (Özbek, 2018, s. 20-21; PTT, 2007, s. II). Medler ile yaptığı mücadeleyi kazanarak Eski Çağ'ın en güçlü imparatorluklarından birisi olan Pers İmparatorluğu'nu (MÖ 550-330) kuran Büyük Kyros (MÖ 559-530) (Karakter, 2015, s. 19-34; Karakter, 2016, s. 133-150) zamanında posta güvercinleri özellikle uzak beldeler ile haberleşmek için kullanılmıştır (Özbek, 2018, s. 21). İran'ın haricinde Çin topraklarında da posta güvercinlerinden muhabere amaçlı yararlanıldığı saptanmıştır. Çin'de MÖ 300'lü yıllarda karşılaşılan posta güvercinleri, ülkenin pek çok noktasında haberleşmeyi sağlamada rol oynamıştır (Özbek, 2018, s. 21).

Posta güvercinlerinin bir savaş sırasında kullanımı ise ilk kez Roma İmparatorluğu'nda MÖ 43 yılında Marcus Antonius ile Gaius Octavianus arasında yapılan Mutina Savaşı sırasında olmuştur. Octavianus'un hâkimiyetindeki Mutina şehrinin Antonius tarafından kuşatılması üzerine söz konusu şehir ile haberleşme posta güvercinleri yardımıyla yapılmıştır (Özbek, 2018, s. 21). Öte yandan Antik Yunanistan'da pehlivanlar olimpiyatlara giderlerken galibiyetlerini ailelerine haber vermek için beraberlerinde güvercin götürmüş ve galip geldikleri zaman güvercinin boynuna zaferi simgeleyen erguvan çiçeği iliştirip uçurmuşlardır. Eski Romalılar, güvercinleri önceleri Eski Yunanlılar gibi kullanmışlar sonraki zamanlarda ise güvercinlerden savaşlarda yararlanmaya başlamışlardır. Örneğin savaş alanında uçurdıkları güvercinlerin uçuş sırasındaki hareketlerine bakarak buldukları sahada düşmanın var olup olmadığına karar vermişlerdir (Özer, 2015, s. 168).

Orta Çağ'a gelindiğinde posta güvercinlerinden birden fazla devlette haberleşmede yararlanıldığı görülmektedir. Posta güvercinine iliştirilen kısa notlar, ağırlık yapıp güvercini yormaması için ufak çaplı ince parşömen üzerine gubari hatla iki kopya halinde yazılmış ve iki saat arayla gönderilen iki adet güvercin vasıtasıyla ulaştırılmıştır (Bozkurt, 2004, s. 13). Böyle yapılmasındaki amaç, bir güvercinin herhangi bir sebepten dolayı haberi ulaştıramaması durumunda diğer güvercinin ulaştırabileceğinin düşünülmesi olmuştur. Ayrıca güvercinlerin açken ve kötü hava şartlarında gönderilmemesine dikkat edilmiştir (PTT, 2007, s. 71).

Orta Çağ İslam kaynakları, Müslüman devletlerde posta güvercinlerinin ilk defa 12. yüzyılda Nureddin Zengi döneminde kullanıldığını işaret etmiş olsalar da hicri 3. asırdan beri Irak'ta ve Şam'ın kuzeyinde kalan bölgelerde güvercinlerin talim ve terbiye edildiğini ve güvercinler için taştan kuleler inşa edildiğini gösteren bilgiler mevcuttur. İslamiyet'in doğuşunu takip eden yıllarda ilk kez Musul'da izlerine rastlanılan posta güvercinleri sonraki dönemlerde Irak'ta Abbasiler ve Mısır'da Fatımiler tarafından muhabere maksadıyla yetiştirilmiştir (Özbek, 2018, s. 22-23; Mantu, 2017, s. 278). Abbasilerin ilk dönemlerinden itibaren posta güvercinleri özel olarak yetiştirilmiştir. Özellikle halife Mehdibillah'ın posta güvercinlerine büyük ilgi duyduğu bilinmektedir. Yine Abbasiler zamanında dönemin veziri İbn Mukle, Karmatiler ile yaptığı savaşta posta güvercinleriyle Bağdat'a haber göndermiştir. Fiyatları bir hayli yüksek olan posta güvercinlerinin İstanbul'dan Basra'ya 1000 dinar karşılığında getirildiğine dair bilgiler de mevcuttur. Yine Orta Çağ'da Rakka ve Musul'dan Bağdat, Vasıt, Basra ve Küfe'ye posta güvercinleri ile 24 saat içinde haber ulaştırılabildiği bilinmektedir. Bu dönemde

posta güvercinlerinin eğitildiği “burç” adında yapılar inşa edilmiştir (Harekât, 2004, s. 500; Özbek, 2018, s. 23).

982-983 yılları arasında posta güvercinlerinden turfanda meyve taşınmasında yararlanılmıştır. Şam’da bulunan Mısır’a ait 100 civarında posta güvercini kanatlarına kiraz bağlanarak uçurulmuş ve öğleden sonra Mısır’a ulaşan güvercinlerin kanatlarındaki 200 kadar kiraz Mısırlılar tarafından toplanmıştır (Özer, 2015, s. 168-169; Özbek, 2018, s. 25). Buna ilaveten posta güvercinlerinden tüccarlar da yararlanmıştır. Mekke ile Kınâ şehri arasında ticaret yapan tüccarlar haberleşmeyi posta güvercinleri ile gerçekleştirmişlerdir (Özer, 2015, s. 168-169). Ayrıca posta güvercinlerinin Endülüs Emevi Devleti’nde de kullanıldığı bilinmektedir (Harekât, 2004, s. 500).

Fatımiler zamanında Mısır’da posta güvercini yetiştirildiğine dair bilgiler bulunmaktadır. Fatımi halifeleri güvercinlere duydukları ilgiden ötürü güvercinler hakkında risale ve divan yazdırmalarının yanı sıra posta güvercinlerini Haçlılar ile mücadele esnasında ve çeşitli durumlarda haberleşmek için kullanmışlardır (Özbek, 2018, s. 26-27).

Büyük Selçuklu Devleti’nin kuruluşundan başlayıp Tuğrul Bey’in 1055 yılında Bağdat’ı hâkimiyet altında aldığı döneme kadar geçen zaman diliminde posta güvercinlerinin kullanıldığı hususunda bilgiler mevcuttur. Bu dönemde kalelerin belirli kısımlarına uzun mesafeler arası haber taşıyan posta güvercinlerinin dinlenebilmesi amacıyla burçlar inşa edilmiştir (Özbek, 2018, s. 27). Yine Büyük Selçuklu Devleti zamanında demirbaş olarak kaydedilen posta güvercinleri, devlette maaşlı çalışan ve “berrac” adı verilen görevliler tarafından yetiştirilmiştir. 5 gr ağırlığında olan kısa haberler posta güvercinleri ile gönderilmiştir (PTT, 2007, s. 53).

Posta güvercinlerinin Zengiler zamanında da yaygın biçimde kullanıldığı belirlenmiştir. Özellikle Nureddin Zengi’nin hükümdarlığında sistemleşip yaygın hale gelen posta güvercini kullanımında posta güvercinlerinin dinlenebilmeleri için yaklaşık 21 km aralıkla kuleler yapılmıştır. Ayrıca bu dönemde Şam, adeta posta güvercinlerinin merkez üssü konumuna gelmiştir (Özbek, 2018, s. 27-29). İmameddin Zengi 1127 yılında Mardin Artukluları’nın hâkimiyetindeki Nusaybin’i kuşatma altına almıştır. Bu gelişme karşısında Mardin Artuklu hükümdarı Hüsameddin Timurtaş, Hısn-ı Keyfa emiri olan akrabası Rükneddin Davud’dan yardım talep etmiştir. Rükneddin Davud, bu talebe olumlu yanıt vermiş ve yazdığı mesajı bir posta güvercini ile Nusaybin’deki Hüsameddin Timurtaş’a yollamıştır. Ancak güvercin İmadeddin Zengi’nin askerleri

tarafından yakalanmıştır. Mektupta Rükneddin Davud, Hüsameddin Timurtaş'a 5 gün dayanmasını belirterek yardıma geleceğini söylemiştir. Mektubu okuyan İmadeddin Zengi, Rükneddin Davud'un ağzından sahte bir mektup yazdırıp 20 gün daha dayanmasını istemiştir. Sahte mektubu alan Hüsameddin Timurtaş bu kadar dayanamayacağına karar vererek antlaşma yoluyla Nusaybin'i İmadeddin Zengi'ye teslim etmiştir (Yılmaz ve Ertuğrul, 2012, s. 2; PTT, 2007, s. 54). Musul atabeyi İmadeddin Zengi'den sonra Halep'i elinde bulunduran oğlu Nureddin Mahmud, posta güvercinleri ile bizzat ilgilenmiştir. Farklı yerlerden posta güvercinleri getirtilerek bunların eğitilmesini ve posta teşkilatı bünyesinde kullanılmasını isteyen Nureddin Mahmud, özellikle haçlıların saldırdığı tehlikeli dönemlerde ülkenin en ücra köşelerinde bile burçlar ve güvercinlikler yaptırarak bu sistemi ülkenin tamamında yaygın hale getirmek için emirler vermiştir (PTT, 2007, s. 53).

Haberleşmede posta güvercinlerini kullanan bir diğer devlet Eyyubiler olmuştur (Mantu, 2017, s. 278). Posta teşkilatı Selahaddin Eyyubi (1139-1193) zamanında daha da gelişmiştir. Önemli noktalarda posta merkezleri kurularak buralarda posta güvercinlerinden faydalanılmıştır (Çerçi, 2003, s. 204; Özbek, 2018, s. 29). Selahaddin Eyyubi, Kus ve Ayzab sınırına dek güvercinler için burçlar inşa ettirmiştir. Eyyubiler ile Haçlılar arasındaki savaşta da posta güvercinlerinin kullanıldığı bilinmektedir. Selahaddin Eyyubi, yeğeni Ferruhsah'ı Haçlıların üzerine yolladığında Haçlılara yaklaştığı zaman kendisini posta güvercini vasıtasıyla haberdar etmesini istemiştir. III. Haçlı Seferi esnasında Akka'nın savunulmasında posta güvercini ile Selahaddin Eyyubi'ye haber gönderilerek yardım istenmiştir (PTT, 2007, s. 48; Özbek, 2018, s. 29). Yine başka bir Eyyubi hükümdarı Sultan Kamil de haberleşmede posta güvercinlerine önem vermiştir. Kahire kalesinde posta güvercinleri için Matar Burcu'nu inşa ettirerek burada sadece kendisine ait bir posta güvercini birliği kurmuştur. Güvercin tünekliklerinin, Matar Burcu'nun güney girişini koruyan iki kule arasında yer aldığı bilinmektedir. Ayrıca Sultan Kamil, ülke genelinde haberleşmeyi sağlamak amacıyla 900 adet güvercini sürekli hazır bulundurmuştur (Yılmaz ve Ertuğrul, 2012, s. 2).

Anadolu Selçuklu Devleti ile Halep Eyyubi Emirliği aileleri arasında 1237 yılında dostluğu pekiştirmek gayesiyle yapılan bir evlilik merasimi esnasında, merasim alanına konan bir posta güvercininin getirdiği haberde Halep askerlerinin Ma'arra kalesini ele geçirdiklerinin bildirilmesi üzerine Halep Eyyubi emiri çok sevinmiş ve bu güzel gelişmeyi kutlamak amacıyla çeşitli eğlenceler tertip edilmesini söylemiştir (Özbek, 2018, s. 29).

Memlükler Dönemi'nde de posta güvercinlerinin varlığına rastlanmaktadır. Memlük hükümdarının, haberleşmeyi sağlayabilmek amacıyla bütün seyahatlerinde içinde posta güvercinleri olan bir kafesi yanında taşıdığı kayıtlarda yer almıştır (Özer, 2015, s. 168). Ayrıca Moğol ve Haçlılarla yapılan savaşlar, Memlükleri iyi bir posta teşkilatı kurmaya yönlendirmiş ve kurulan posta teşkilatında posta güvercinlerine de yer verilmiştir. Nitekim Sultan Kalavun'un hükümdarlığı döneminde 1289 yılında başkent Kahire'de 1900 civarında posta güvercini beslediği bildirilmiştir (Yılmaz ve Ertuğrul, 2012, s. 2; Özbek, 2018, s. 31-32).

Posta güvercinlerinin izlerine Osmanlı Devleti'nde de rastlanmıştır. Örneğin Osmanlıların haberleşmede kullandıkları posta güvercini türlerinin başında Bağdat güvercininin (bağdadî) geldiği bilinmektedir (Yılmaz, 2012a, s. 58). Evliya Çelebi'nin bildirdiğine göre Osmanlı Devleti zamanında Bursa'da kafesten gökyüzüne bırakılan güvercinler kısa sürede gözden kaybolmuştur. O esnada söz konusu güvercinlerin yuvalarının İstanbul'da olduğu öğrenilmiştir. Yine Evliya Çelebi'nin söz ettiği bir hikâyede Bursa'daki 1000 çift güvercin kötü hava şartları yüzünden yönlerini şaşırıp Cezayir'e uçmuşlar ve 7 sene orada kaldıktan sonra bir vesileyle havalanıp 8 saatte Bursa'ya geri dönmeyi başarmışlardır. Yuvasına ilk dönenler bağdadîler olurken bunları pâl ve şeberler izlemiştir (Kahraman ve Dağlı, 2008, s. 589-590). Ayrıca Evliya Çelebi'nin ifadelerinde güvercinlerin posta güvercini olduğu açıkça belirtilmiyor olsa da gerek güvercinlerin uçuş özelliklerinden gerekse ismi geçen güvercin türlerinden söz konusu güvercinlerin posta güvercini olduğu anlaşılmaktadır.

Osmanlı Devleti'nde posta güvercinleri başlangıçta askeri ve siyasi nitelikli haberleşmeden ziyade ticaretle ilgili haberlerin ulaştırılmasında kullanılmıştır. Örneğin Bursa gibi büyük şehirlerden önemli ticari haberler çeşitli vilayetlere posta güvercinleri aracılığıyla ulaştırılmıştır. Telgrafın kullanılmasıyla birlikte posta güvercinlerinin ticaret hayatındaki rolleri ortadan kalkmış, askeri ve siyasi haberleşmedeki posta güvercini kullanımı ise telgrafla irtibatın mümkün olmadığı yer ve durumlarda varlığını sürdürmüştür (Güllü, 2020, s. 1187). Örneğin Diyarbakır'ın Safevi kuşatmasından kurtarılmasında posta güvercini ile yollanan haber önemli rol oynamıştır. Şah İsmail döneminde Karahan komutasındaki İran orduları, Diyarbakır kalesini kuşatma altına almıştır. Kalede bulunan halk direniş göstermiş ancak açlık ve kıtlık sebebiyle teslim olmayı düşünmeye başlamıştır. Bu sırada bir posta güvercini kale halkına haber getirmiştir. Haberde Osmanlı ordusunun yardım için Bıyıklı Mehmet Paşa komutasında İstanbul'dan yola çıktığı yazmaktadır. Bunun üzerine halk, kaleyi savunmaya devam

etmiş ve 10 Eylül 1515 tarihinde Osmanlı ordusu Safevi kuşatmasını kaldırmıştır. Bu olaydan sonra her yıl 10 Eylül tarihinde Diyarbakır’da kurtuluş şenlikleri düzenlenmiş ve şenliklerde güvercin yarışmaları gerçekleştirilmiştir. Söz konusu gelenek Osmanlı’nın son dönemlerinde unutulmuş terk edilmiştir (Yılmaz, 2012a, s. 58; Güllü, 2020, s. 1187).

Osmanlı Devleti’nde posta güvercinlerinin askeri ve siyasi haberleşmede oynadıkları rol II. Abdülhamit döneminde yapılan çalışmalarla sistemli ve gelişmiş bir yapıya kavuşturulmaya çalışılmış ancak nispeten başarı sağlanmıştır. II. Abdülhamit’in isteğiyle 1902 yılında yayımlanan “Askerî Muhâbere Güvercinleri Nizamnâmesi” ile Avrupa devletlerinde olduğu gibi Osmanlı Devleti’nde de bir posta güvercini şubesi kurulmak istenmiştir. 4 bölüm ile 19 maddeden oluşan nizamnamenin amacı kuşatma altındaki kaleler, telgrafla irtibat imkânı olmayan karakollar ve denizdeki birliklerin askeri birim ve merkezleri ile haberleşmelerini sağlamak şeklinde belirtilmiştir. Bununla beraber posta güvercinleri hakkında birçok ayrıntıyı içeren söz konusu nizamname yayımlanmış olmasına karşın nizamnamede ifade edilen posta güvercini sistemi kurulamamıştır. Saltanatının son dönemlerinde yurtiçi ve yurtdışında yaşanan olumsuzlukların II. Abdülhamit’in posta güvercini teşkilatının kurulması yönündeki istek ve gayretini olumsuz etkilediği tahmin edilmiştir (Güllü, 2020, s. 1188-1197).

II. Abdülhamit zamanında meydana gelen posta güvercinleriyle ilgili öne çıkan diğer gelişmeler ise çeşitli yıllarda gerçekleşmiştir. 1890 tarihli bir belgede Osmanlı ordusunda askeri amaçlı posta güvercini yetiştirildiğine dair bilgiler yer almıştır (Yılmaz, 2012a, s. 58-59). Bu dönemde Avrupa’da posta güvercinlerinin savaşlarda sıkça kullanılması üzerine Fransa’nın önde gelen güvercin uzmanlarından Mösyö Rişar Döboev’in yazdığı Uygulamalı Güvercinlik risâlesi, Erkân-ı Harbiye kaymakamlarından Ahmet Rıfat Bey tarafından Osmanlı Türkçesine tercüme edilmiştir. Bu tercüme, Eski Çağ’dan modern zamanlara dek güvercinlerden nasıl yararlandığıyla ilgili bilgiler barındırmasının yanı sıra Almanya ve Fransa’nın askeri amaçla kullandığı posta güvercinlerinin bulunduğu kale ve diğer mevkiileri gösteren ve başka değerli bilgiler de içeren faydalı bir makaleyi ilave eden Serasker Rıza Paşa, çalışmayı 30 Nisan 1895 tarihinde Osmanlı padişahına takdim etmiştir (Özer, 2015, s. 180).

28 Ekim 1887 tarihli Osmanlı arşiv belgesinde Toptaşı Askeri Rüştüyesi Fransızca öğretmenlerinden ve piyâde yüzbaşılardan Necîp Efendi tarafından Muhâbere-i Kebûter isimli bir risale yazılmıştır. Necip Efendi risalesinde, Avrupa’nın önde gelen

devletlerinin hepsinde savaş dönemlerinde posta güvercini kullanıldığını belirtmiş ve benzer bir uygulamanın Osmanlı ordusunda da yapılmasını tavsiye etmiştir. Muharrir dergisinde konu ile alakalı kaleme alınmış bir makalede Osmanlı Devleti'nin ordusunda posta güvercinlerinden yararlanılması durumunda olumlu neticeler alınacağına dair ifadeler yer verilmiştir. Bu gelişmeler sonucu Osmanlı Devleti askeriyeden gelen posta güvercinlerinden yararlanma taleplerine ilgisiz kalmamıştır. 22 Ağustos 1895 tarihinde Paris sefaretinden Osmanlı sarayına gönderilen bir telgrafta, posta güvercinlerinin Fransız Harbiye dairesinin gözetimi altında bir cemiyet tarafından eğitildiği ifade edilmiş ve bu posta güvercinlerinden Osmanlı Devleti'nin Paris sefaretine temin edilmesine dair Fransız dışişleri bakanının adı geçen cemiyete talimat vereceği belirtilmiştir. Bu telgrafta Osmanlı'nın Fransa'dan posta güvercini almak için girişimde bulunduğu açık şekilde görülmektedir. Ayrıca 7 Kasım 1897 tarihli Osmanlı arşiv belgesinde geçen bilgiye göre Paris sefreti, Deklerak isimli bir Fransızın savaşlarda kullanılan posta güvercinleri için kendi icat ettiği mektup mahfazasının tarifi ve resmini içeren yazıyı Osmanlı hariciye nezaretine göndermiştir (Özer, 2015, s. 180-181). 29 Ağustos 1898 tarihine ait diğer bir Osmanlı arşiv belgesinde posta güvercinlerinin sayısının 150 olduğu ifade edilmiştir (Özer, 2015, s. 181).

Osmanlı Devleti zamanında casusluk yoluyla devletin birliğine ve dirliğine kastedilmesi ihtimaline karşı posta güvercinleri için çeşitli önlemler alınmıştır. 2 Aralık 1914 tarihinde dâhiliye nezaretinden Edirne, Erzurum, Adana, Ankara, Hüdavendigar, İzmit, Aydın, Bitlis, Basra, Bağdat, Beyrut, Hicaz, Halep, Diyarbakir, Suriye, Sivas, Trabzon, Kastamonu, Konya, Mamuratülaziz, Musul, Van, Yemen, Urfa vilayetleri ile Bolu, Canik, Çatalca, Zor, Asir, Karesi, Kudüs-ü Şerif, Kal'a-i Sultaniye, Menteşe, Teke mutasarrıflığı ve Medine-i Münevvere Muhafızlığı'na gönderilen yazıda, ordunun geçeceği mahallerde şüpheli şahısların evlerinde bulunan posta güvercinlerin itlaf edilmesi ve posta güvercinleri ile söz konusu mahallerde haberleşmeye teşebbüs edenlerin uyarılması, bunun çare olmaması durumunda ise ilgili kişilerin Divân-ı Harbe verilmesi emredilmiştir. 10 Mayıs 1917 tarihli Osmanlı arşiv belgesinde vilayet idarecilerinin bölgelerinde güvercinlik bulunan yerleri askeri kumandanlıklara bildirmeleri istenmiştir. 19 Mart 1915 tarihli diğer bir Osmanlı arşiv belgesinde ise Viyana'dan İstanbul'a gelen Madâm Yozi Nastomer adındaki Avusturyalı bir kadının kargosu içinde farklı türde 20 güvercin olduğu anlaşılmış ve kadının ifadeleri şüpheli bulunarak gerekli muamelenin yapılması emredilmiştir (Özer, 2015, s. 182). Eylül 1917'de Filistin cephesindeki İngilizler lehine çalışan Yahudi istihbarat örgütü NILI'ye ait bir posta güvercini Osmanlı kuvvetlerince ele geçirilmiştir (Güllü, 2020, s. 1199-1200).

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında askeri amaçlarla posta güvercini yetiştirilmiş ve posta güvercinleriyle haberleşmenin sistemleştirilerek geliştirilmesi için Fransa ve Rusya'dan yardım alınmıştır. Öte yandan posta güvercinleriyle ilgili teorik bilginin yükseltilmesi için 1925-1926 yıllarında itibaren Fen Kıtââtı Mecmûası'nda posta güvercinleri üzerine çeşitli yazılar yayımlanmıştır (Güllü, 2020, s. 1202). Yine 1925 yılında Nuri Halil adında bir subay tarafından Muharebe Vasıtalarından Güvercinin Talim Usulü ve Terbiye isimli 488 sayfalık bir eser kaleme alınmıştır (Yılmaz ve Boz, 2012a, s. 48). 1927 yılında Fransız bir uzmana sabit bir güvercinliğin yapımına dair bilgiler içeren bir kitapçık hazırlattırılarak kitapçık Türkçeye çevrilmiştir. 1931 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün imzaladığı bir kararnamede ordudaki posta güvercinlerini zehirli gazdan koruma yöntemlerini deneyimlemek gayesiyle güvercin maskeleri satın alınması talep edilmiştir. 1935 yılında Millî Müdafaa Vekâleti, hükümete ilettiği bir talebinde güvercin istasyonu tesisinde kullanmak amacıyla bir miktar kablo ile bir tane güvercin çadırının Moskova Ataşemiliterliği aracılığıyla Rusya'dan satın alınmasını istemiştir (Güllü, 2020, s. 1202-1203). Diğer yandan çeşitli devletlerin ordularında kullanılan posta güvercinlerinde olduğu gibi Türk ordusunda da posta güvercinlerini tanımaya yarayan işaretler (Türkiye Ordusu anlamına gelen T-O harfleri) kullanılmış ve bu işaretler posta güvercinlerinin sol ayaklarına takılan alüminyum halkaya işlenmiştir. Ayrıca bu halkaya posta güvercinlerinin kayıt numarası ve doğum yılları da eklenmiştir (Özer, 2015, s. 182).

4. POSTA GÜVERCİNİNDEN YARIŞ GÜVERCİNİNE

İletişim teknolojisinin gelişmediği dönemde haberleşmeyi sağlamada kullanılan posta güvercinleri modern çağ ile birlikte haberleşmedeki önemlerini kaybetmişlerdir. Ancak posta güvercinlerinin sahip oldukları üstün uçuş becerileri onların günümüzde dünyanın birçok yerinde hala değer görmelerini sağlamıştır. Zira Türkiye'nin de aralarında olduğu birçok ülkede posta güvercinleri belirli kuralları olan yarışlarda rol almakta ve sahiplerine ödüller kazandırmaktadır. Bu durum günümüzde posta güvercinlerinin “yarış güvercini” şeklinde nitelendirilmelerinde etkili olmuştur. Posta güvercini yarışları, çok fazla bilinen bir yarış türü olmamakla birlikte güvercin severler tarafından büyük ilgi görmekte ve yarışlar, Türkiye ve dünyada çeşitli kuruluşların çatısı altında düzenlenmektedir. Söz konusu yarışlar Türkiye'de Türkiye Güvercin Federasyonu (TGF) ve çeşitli güvercin dernekleri tarafından gerçekleştirilmektedir (Özdemir, 2021b, s. 130).

19. yüzyılın ortalarında Belçika’da ortaya çıktığı bilinen posta güvercini yarışları (Özdemir, 2021a, s. 186) belirli kurallar ve uygulamalar doğrultusunda günümüzde çok daha sistemli bir hale gelmiştir. Posta güvercinleri genetik yapılarındaki özelliklere göre belirli mesafeleri daha iyi uçabilmektedirler. Bu kapsamda posta güvercinleri kısa, orta ve uzun mesafe uçucuları olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Kısa mesafe uçanlar 100-300 km, orta mesafe uçanlar 300-600 km, uzun mesafe uçanlar ise günlük ve gün aşırı olmak üzere 600-1200 km aralığında uçmaktadırlar. Ayrıca bir de all round (tüm yönlü) olarak bilinen ve bütün mesafeleri iyi uçabilen posta güvercinleri bulunmaktadır. Kısa mesafe uçanlar “vites” olarak bilinirken, uzun mesafe uçanlar “maraton” olarak isimlendirilmektedir. Maraton uçuşlarında güvercinler 12-14 saat arasında uçmaktadırlar. Bu tür bir uçuş sırasında ortalama 1000 kilometreyi 11 saatte almakta ve bu tür uzun süreli uçuşlarda enerjiyi vücutlarındaki yağlardan sağlamaktadırlar. Güvercin hangi mesafeyi uçmada başarılı ise o mesafeyi temel alan yarışa dâhil edilmektedir. Bahsi geçen güvercinler arasında gece bile uçabilenler olduğu gibi uçuş sırasında mola verip dinlenenler de yer almaktadır (URL-2; URL-3; Yılmaz vd., 2014a, s. 203). Örneğin Havaili yetiştiricilerin posta güvercinleriyle gece yarışları düzenledikleri bilinmektedir. Ayrıca Almanya’nın Wilhelmshaven şehrindeki Max-Planck Enstitüsü’ne ait posta güvercinlerinin genellikle dolunayda olmak üzere geceleri uçabildikleri ve yuvalarını bulma yetenekleri konusunda gündüz uçurulan posta güvercinlerinden farklılık göstermedikleri belirlenmiştir (Holzmann, 1978, s. 35). Güvercinin uçtuğu mesafe harcanan zamana bölünerek güvercinin hızı bulunmakta ve böylece hangi güvercinin en yüksek hıza ulaştığı saptanmaktadır. Söz konusu yarışlardaki güvercinlerin saatteki hızları 90-145 km. arasında değişmektedir. Türkiye’de posta güvercinleri yarışları 2006 yılından bu yana Türkiye Güvercin Federasyonu çatısı altında otuz civarında dernek tarafından gerçekleştirilmektedir (URL-2; URL-3). Bu tür dernekler başta İstanbul olmak üzere Türkiye’nin farklı şehirlerinde faaliyet yürütmektedir (URL-1).

Posta güvercinlerinin birbirleriyle karıştırılmaması ve olası bir kaybolma, çalınma durumunda bulunmalarında kolaylık sağlaması için ayak bileklerine bileklikler takılmaktadır (Resim 4). Daha yavruyken posta güvercinlerinin bir ayağına takılıp güvercin ölünceye kadar ayağında kalan bu bilekliklerde güvercinin ırkı, yaşı ve sahibinin telefon numarası gibi bilgiler yer almaktadır (URL-4). Posta güvercini yarışlarında dereceye giren güvercinleri belirlemeye yarayan bir cihaz kullanılmaktadır. Güvercinlerin ayaklarındaki kimlik numarası niteliğindeki bileklikler bu cihazlara okutularak güvercinler yarışa kaydedilmektedir. Yem ve su verilen posta güvercinleri,

içerisi güvercinler için aydınlatmalı ve havalandırmalı şekilde hazırlanmış bir kamyonu yerleştirilmektedir. Bu kamyonların römorklarının yan taraflarında kumandalı sistemle hepsi aynı anda açılan gözler bulunmaktadır. Güvercinlerin gökyüzüne bırakılacağı yarış alanına gelindiğinde tüm gözler açılmakta ve böylelikle yarış başlamaktadır. Güvercinler bitiş noktasına başka bir ifadeyle kendi kümeslerine geldikleri zaman yarış tamamlanmaktadır. Her güvercin kendi kümesine gideceği için her kümesin girişinde antenli yarış saati yer almaktadır. Güvercin gelip kümesine gireceği zaman yarış saatinin antenine basmakta ve böylelikle güvercinin ayağındaki bileklik yarış saati tarafından okunmaktadır. Yarış bitiminde kümeslerdeki yarış saatleri toplanmakta ve yarış başlamadan güvercinlerin kaydının yapıldığı ana cihazda okutulmaktadır. Kümeslerin koordinatları sistemde kayıtlı olduğundan güvercinlerin kaç km uçtuğu görülmektedir. Güvercinler farklı evlerdeki kümeslere ait oldukları için kümeslere dönüş mesafeleri de farklı olmaktadır. Bu nedenle yarışlarda kazananın tespiti kümese dönüş ortalama hızı en fazla olan güvercin üzerinden yapılmaktadır (Özdemir, 2021a, s. 199-200).

Posta güvercinleri zaman zaman ulusal ve uluslararası medyada da yer bulmaktadır. Yarışlar ve çeşitli ilginç olaylarla gündeme gelen posta güvercinlerine dair haberler arasından öne çıkanlar şu şekildedir: 2020 yılında Belçika’da internet üzerinden gerçekleştirilen bir açık arttırmada “New Kim” isimli bir posta güvercini 1,6 milyon euroya satılarak dünyanın en pahalı posta güvercini olmuştur (URL-5). Yine Belçika’da yapılan bir açık arttırmada olimpiyat şampiyonu Jamaikalı koşucu Usain Bolt’tan ismini alan “Bolt” lakaplı bir posta güvercini Çinli bir işadamı tarafından 400.000 dolara satın alınmıştır (URL-6). Uruguay ordusunun muhtemel bir savaş durumunda iletişim sorunu oluşmasını önlemek için 1913 yılından bu yana belirli bir bütçe ayırarak posta güvercini yetiştirdiği bildirilmiştir (URL-7). Hindistan’ın Pencap eyaletinde ayağında Hindistan Başbakanı Narendra Modi’yi tehdit eden bir mektup taşıyan posta güvercini Hindistan Sınır Muhafızları tarafından yakalanmıştır (URL-8). Ürdün’de terör örgütü DEAŞ’a ait bir posta güvercini Ürdün ordusu tarafından yakalanmıştır (URL-9).

Japonya’nın Haboro kentinde düzenlenen posta güvercini yarışı sırasında bir posta güvercini yolunu kaybederek Kanada’nın Vancouver Adası’nda bir askeri üsse ulaşmıştır. Ayağında sahibinin telefon numarası olması sayesinde güvercinin sahibine ulaşılmış ve güvercin sahibine geri gönderilmiştir. Güvercinin Japonya’dan Kanada’ya gelirken toplamda 8000 km uçtuğu anlaşılmıştır (URL-10). Malta’dan havalanan bir posta güvercini yönünü şaşırarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ne gelmiş ve Yenierenköy beldesinde avcılar tarafından yaban güvercini zannedilerek vurulmuştur (URL-

11). Almanya'nın Hannover şehrinden Polonya'ya gönderilen bir posta güvercini muhtemelen acıkmış veya yorulmuş olduğu için Polonya'dan Hannover'a dönerken Berlin'deki bir Türk dönercinin dükkânına girmiştir (URL-12).

Türkiye Güvercin Federasyonu eski başkanı Bilgin Tuncay, İsviçre'de bazı kan bankaları ile hastaneler arasında halen posta güvercinlerinin kullanıldığını ifade etmiş ve posta güvercinlerinin 100'er gramlık kan tüplerini taşıyabildiklerini belirtmiştir (URL-13). Güvercin kapasitesi bakımından Türkiye'de birinci, dünyada ise üçüncü sırada gelen Posta Güvercinleri Eğitim ve Bakım Merkezi Edirne'nin Karaağaç semtinde hizmete girmiştir. Yapımı 1,5 milyon Türk lirası tutan tesisin 3000 güvercine ev sahipliği yaptığı ve güvercin severler tarafından "güvercin oteli" olarak isimlendirildiği öğrenilmiştir. Ayrıca 500 metrekaarelik alanda kolombodrum (ortak kümes) özelliğinde inşa edilen söz konusu tesise Türkiye'nin farklı şehirlerinden gelen güvercin sahiplerinin, yarışlar öncesi güvercinlerini teslim ederek güvercinlerinin yarış eğitimi ve bakım hizmetleri alabilmelerini sağladıkları bildirilmiştir. Tüm bu hizmetlerin ise yarış sezonu süresince güvercin başına 150 Türk lirası karşılığında yapıldığı belirtilmiştir (URL-14; URL-15). Edirne'de düzenlenen 10. Balkan Fair Play Posta Güvercinleri Yarışması'na katılmak için Romanya, Moldova, Bulgaristan ve Yunanistan'dan Türkiye'ye getirilen 86 adet posta güvercini, belgelerinde eksiklik olması sebebiyle Türk gümrüğünden geçemediği için söz konusu yarışa katılamamıştır (URL-16).

Muğla'nın Yatağan ilçesinde yaşayan Süleyman Okaymirza isimli bir güvercin meraklısı, cep telefonunun çekmediği yerlere gittiğinde, eşiyle evinde beslediği posta güvercinleri aracılığıyla iletişim kurduğunu ifade etmiştir. Okaymirza, elindeki posta güvercinlerinin Yatağan'a 200 kilometrelik İzmir'den gelebildiğini belirtmiştir (URL-17). Manisa'da Türkiye'de ilk kez olmak üzere Uluslararası Posta Güvercinleri Fuarı düzenlenmiştir (URL-18). İzmir Posta Güvercini Sevenler Derneği'nin verdiği bilgilere göre Ege Bölgesi'nde posta güvercini piyasası 50 milyon liraya ulaşmıştır (URL-19). Diyarbakır Posta Güvercini Derneği tarafından düzenlenen posta güvercini yarışında İstanbul'dan bırakılan posta güvercinlerinden birinci geleni 1050 kilometreyi 1,5 günde tamamlayarak Diyarbakır'a ulaşmıştır (URL-20).

Sivas ile Manisa arasında düzenlenen posta güvercini yarışında Sivas'tan bırakılan 300 posta güvercini arasından 930 kilometrelik mesafeyi yaklaşık üç günde tamamlayan 10 tanesi derece yaparak sahiplerine ödül kazandırmıştır (URL-21). Konya ile Eskişehir arasında düzenlenen posta güvercini yarışında Konya'dan havalanan 443

tane posta güvercini yaklaşık 440 kilometre uzaklıktaki Eskişehir'e 7 saatte ulaşmış ve dereceye giren posta güvercinlerinin sahiplerine para ödülü verilmiştir (URL-22). Damızlık maksadıyla Mersinli bir güvercin meraklısına hediye edilen bir posta güvercini, bir yıl sonra kümesinden kaçarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Gönyeli beldesindeki eski yuvasına geri gelmiştir (URL-23). Bilecik'in Bozüyük ilçesindeki Güvercin Sevenler ve Yetiştiriciler Derneği tarafından düzenlenen posta güvercini yarışında Ankara'dan salınan posta güvercinleri saatte 90 km hızla uçarak Bozüyük'e dönmüşlerdir (URL-24).

SONUÇ

Eski zamanların postacısı, günümüzün yarışçısı olarak ifade edilebilecek posta güvercinleri, kendilerine özgü vücut, tüy ve zihin yapıları sayesinde hem yön bulabilme hem de kilometrelerce mesafeyi olabildiğince kısa zamanda uçabilme becerisi göstermişlerdir. Posta güvercinlerinin doğalarında mevcut olan söz konusu becerilerini, çeşitli eğitimler ile daha da geliştirmek mümkün olmuştur.

Posta güvercinleri, iletişim teknolojisinin henüz gelişmediği dönemlerde günlük hayatta yapılan haberleşmelerin yanı sıra savaş zamanlarında ve çeşitli casusluk faaliyetlerinde rol oynamışlardır. Eski Çağ'dan modern zamanlara dek birçok devlette özellikle askeri amaçla kullanılan posta güvercinleri, ayaklarına takılan küçük kutucuklara ya da boyunlarına asılan keseciklere yerleştirilen kısa notları güvenli ve hızlı bir şekilde taşımak suretiyle kimi zaman bir şehrin kimi zaman ise bir askeri birliğin kurtarılmasına vesile olmuşlardır.

Teknolojinin gelişmesiyle beraber haberleşmede oynadıkları rol zayıflayan posta güvercinleri hobi amacıyla yetiştirilmişlerdir. Türkiye'nin de aralarında bulunduğu birçok ülkede düzenlenen yarışlarda zamana karşı mücadele eden posta güvercinleri, gösterdikleri başarılarla sahiplerine çeşitli ödüller kazandırmışlardır. Posta güvercinleri günümüzde gerek yarışlardaki başarıları gerekse yaşanan ilginç olaylara konu olmaları dolayısıyla zaman zaman medya organlarında yer almışlardır.

Etik Beyan

"Kuştan Al Haberi: Yazışmadan Yarışa Posta Güvercinleri Üzerine Bir İnceleme" başlıklı makalenin yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu makale herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Bu makale

etik kurul kararı zorunluluğu taşımamaktadır. Bu makale, Etik Kuralları Yayın Etiği Komitesinin (Committee on Publication Ethics - COPE) yazar, hakem ve editörler için belirtilen kurallarından yararlanılarak oluşturulmuş olan Anasay dergisi etik kuralları çerçevesinde yazılmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Mali Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author declares that they have no competing interest.

Financial Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA

- Akarsu, B. M., Yöndemli, F. & Akarsu, S. (2020). Antik Dönem Tıbbının Mün-tahab-ı Şifa'da Tezahürü. *Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 78, 1-22.
- Altınbilek, C. (Tarihsiz). Manisa Sultan Güvercini Hünkâri. *Güvercin Dergisi*, 2, 20-21.
- Aristotle (1910). *Historia Animalium*. Çev. D. W. Thompson. Oxford: Clarendon Press.
- Atalay, B. (1985). *Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aydın, N. (2013). *Büyük Sümerce Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ay Arçın, Ş. (2019). Eski Mezopotamya Yazılı Kaynaklarında Muşen/İşşüru “Kuş” ve Sembolizmi Üzerine Bir Değerlendirme. *Tarih Okulu Dergisi*, 39, 483-527.
- Bekar, B. (2017). *Türklerde Kuşlarla İlgili İnanışlar*. E. Gürsoy Naskali ve A. Şeker (Ed.) Kuş Kitabı (s. 41-78). İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Bozkır, R. (Tarihsiz). Posta Güvercininin Eldeki Vasıfları. *Güvercin Dergisi*, 2, 24-25.
- Bozkurt, N. (2004). Mektup. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 29, 13-14.
- Çerçi, F. (2003). Haberleşme Hizmetleri ve Osmanlı Devleti'nde Ulak Organizasyonu. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20, 193-224.
- Danış, E. M., Çelik, E., Aslım, G. & Yaşar, A. (2021). Konya İli Folklorunda Güvercin: 3. İnanışlar ve Uygulamalar. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, 11 (3), 472-480.
- Dayan, M. O. (2017). *Anatomi*. N. Işık ve A. Er (Ed.) Güvercin El Kitabı: Yetiştiricilik, Besleme, Anatomi Hastalıkları, Tedavi, İlaç Uygulamaları, Referans Değerler (s. 55-70). Ankara: Güneş Tıp Kitabevleri.
- Ergin, M. (1964). *Dede Korkut Kitabı: Metin-Sözlük*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Gıcık, Y. (1999). Ankara ve Çevresinde Yaban Güvercinlerinde Ektoparazitler. *Kafkas Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, 5 (1), 71-74.

Güllü, R. E. (2020). 19-20. Yüzyıllarda Avrupa'da ve Türkiye'de Askerî Posta Güvercini Kullanımı. *Belleten*, 84 (301), 1175-1218.

Gürkan, E. (2006). *Bursa Yöresi Güvercin (Columba livia gmelin; columbiformes)'lerindeki Helmintlerin Belirlenmesine Yönelik Araştırmalar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.

Harekât, İ. (2004). Berîd. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 5, 498-501.

Hoffner, H. A. (1967). *An English-Hittite Glossary*. Paris: Librairie C. Klincksieck.

Holzmann, P. (1978). Posta Güvercinleri. Çev. Aydın Öztan. *Bilim ve Teknik*, 133, 34-36.

Kahraman, S. A. & Dağlı, Y. (2008). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahâtnamesi: İstanbul*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Karaketir, E. (2015). *Pers Kralı II. Kyros (Hayatı, Şahsiyeti ve Siyasi Faaliyetleri)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Karaketir, E. (2016). Çivi Yazılı Belgeler ve Antik Kaynaklar Işığında Pers İmparatorluğu'nun Kuruluşu. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (2), 133-156.

Kılıç, Y. & Uncu, E. (2011). Eski Mezopotamya İnanç Sisteminin Yunanlılara Etkisi (İstar- Aphrodite Örneği). *History Studies*, 3 (1), 183-201.

Kitabı Mukaddes Şirketi & Yeni Yaşam Yayınları (2013). *Kutsal Kitap Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil)*. İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi & Yeni Yaşam Yayınları.

Komasyon (2006). Selçuklularda Güvercin Yetiştiriciliği. *Güvercin Dergisi*, 1, 12-13.

Küçük, A. (2017). *Türklerin Yaratılış Mitlerinde Kuşlar*. E. Gürsoy Naskali ve A. Şeker (Ed.) Kuş Kitabı (s. 15-26). İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Lewis, S. & Llewellyn-Jones, L. (2018). *The Culture of Animals in Antiquity: A Sourcebook with Commentaries*. New York: Routledge.

Mansel, A. M. (1971). *Ege ve Yunan Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Mantu, D. (2017). *Klasik Türk Şiirinde Bir Haberleşme Vasıtası Olarak Kuşlar*. E. Gürsoy Naskali ve A. Şeker (Ed.) *Kuş Dili: Dilde, Edebiyatta ve Sanatta Kuşlar* (s. 274-297). İstanbul: Dergâh Yayınları.

Marcus Gavius Apicius (2022). *Marcus Gavius Apicius'un Mutfak Kültürü Hakkındaki 10 Kitabı*. Çev. Sehriye Şahin. İstanbul: Kabalıcı Yayıncılık.

Oppenheim, A. L., Reiner, E. & Biggs, R. D. (2004). *The Assyrian Dictionary*. Chicago, Illinois: The Oriental Institute of the University of Chicago.

Öger, A. & Köse, S. (2014). Uygur Kültüründe Tufan'ın Kuşları: Kırlangıç ve Güvercin. *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, 3, 163-175.

Özbek, S. (2018). Güvercin Kanadında Gelen Haber: Ortaçağ Türk-İslam Devletlerinde Posta Güvercinleri. *Gazi Türkiyat*, 23, 19-44.

Özçelik, S. (2016). *Dede Korkut: -Dresden Nüshası- Metin, Dizin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Özdemir, T. (2021a). Eskişehir'de Güvercin Yarışlarının Halk Bilimsel İncelenmesi. *Yazıt Kültür Bilimleri Dergisi*, 1(2), 181-207.

Özdemir, T. (2021b). *Eskişehir'de Güvercin Yetiştirme Kültürü*. M. A. Yolcu ve M. Aça (Ed.) *Motif Vakfı Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu-II Tam Metin Bildirileri* (s. 113-133). İstanbul: Motif Vakfı Yayınları.

Özer, S. (2015). Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Posta Güvercinleri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 55 (2), 167-188.

Petek, M. (2004). Kafes Kuşları. *Uludağ Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, 23 (1-2-3), 131-136.

Ptt Genel Müdürlüğü (2007). *Geçmişten Günümüze Posta*. Ankara: PTT Genel Müdürlüğü.

Reiner, E. & Biggs, R. D. (2000). *The Assyrian Dictionary*. Chicago, Illinois: The Oriental Institute of the University of Chicago.

Roth, M. T. (2010). *The Assyrian Dictionary*. Chicago, Illinois: The Oriental Institute of the University of Chicago.

Sarıca, B. (2004). Van'da Güvercin Yetiştiriciliğinde Kullanılan Sözcükler. *Kebikeç İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi*, 18, 317-332.

Sarıöz, N. Y. & Atasoy, F. (2012). Evcil Güvercinlerde (Taklacı) Kuluçka, Yaşama Gücü ve Büyüme Özellikleri. *Lalahan Hayvancılık Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 52 (1), 21-31.

Şişçi, F. (2018). Türk Mitolojisinde Güvercin Motifi ve Çağdaş Türk Resminde Temsili. *İdil Dergisi*, 7 (41), 47-53.

Teyssedre, A. (1998). Posta Güvercinleri. Çev. Selçuk Alsan. *Bilim ve Teknik*, 364, 86-87.

Türkeş, M. & Gündüz, S. (2021). Klasik Manisa Hünkârisi Güvercinleri: Tarihçe ve Sınıflandırması. *Kebikeç İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi*, 51, 307-326.

Türktaş, M. M. (2017). *Anadolu'da Anlatılan Kuş Efsaneleri*. E. Gürsoy Naskali ve A. Şeker (Ed.) Kuş Kitabı (s. 27-37). İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Ünal, A. (2016). *Hititçe-Türkçe Türkçe-Hititçe Büyük Sözlük Hattice, Hurrice, Hiyeroglif Luvicesi, Çivi Yazısı Luvicesi ve Palaca Sözcük Listeleriyle Birlikte*. Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.

Üneri, S. (2017). *Sultan Güvercini Hünkâri: 'Klasik' Hünkâri Güvercin Irkı Hakkında Araştırma ve İnceleme*. İstanbul: Chiviyazıları Yayınevi.

Üneri, S. (2018). İki Kanat Bir Kuyruk O da Başına Buyruk. *Atlas Tarih Dergisi*, 51, 120-125.

Yenilmez, F. (2020). *Güvercinler*. F. Yenilmez (Ed.) Hayvancılık Alanında Akademik Araştırmalar (s. 3-45). Ankara: İksad Yayınevi.

Yıldız, M. (2012). Osmanlı Devleti'nde Bir Saray Hapishanesi: 18.-19. Yüzyıllarda Bostancıbaşı Mahbesi. *İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Mecmuası*, 22 (1), 239-275.

Yılmaz, O. (2012a). *Güvercin (Columba Livia) Yetiştiriciliği*. Zile: Veni Vidi Vici Yayınevi.

Yılmaz, O. (2012b). Güvercinlerde Bazı Temel Bakım ve Besleme Kuralları, *Hayvansal Üretim Dergisi*, 53 (1), 44-48.

Yılmaz, O. (2016). *Türkiye Yerli Güvercin Irkları*. Zile: Veni Vidi Vici Yayınevi.

Yılmaz, O. (2017). *Türklerde Kuş, Kuşçu, Kuşbaz ve Kuşhaneler*. E. Gürsoy Naskali ve A. Şeker (Ed.) Kuş Kitabı (s. 475-487). İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Yılmaz, O., Ertürk, Y. E., Coşkun, F. & Ertuğrul, M. (2014a). Güvercinin (Columba livia Gmelin, 1789) Ekonomik Önemi. *Bitlis Eren Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 3 (2), 199-207.

Yılmaz, O., Coşkun, F. & Ertuğrul, M. (2014b). Kutsal Bir Fenomen Olarak Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet'te Güvercin. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (2), 129-140.

Yılmaz, O., Savaş, T. & Ertuğrul, M. (2012). Güvercin ve Yetiştiriciliğinin Türk Kültüründeki Yeri. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1 (2), 79-86.

Yılmaz, O. & Boz, A. (2012a). Tarihten Günümüze Türkiye'de Güvercin (Columba Livia) Yetiştiriciliği. *Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 9 (1), 45-51.

Yılmaz, O. & Boz, M. A. (2012b). Türkiye'de Amatör Güvercin Yetiştiriciliğinin Durumu ve Kullanılan Yöresel Tip Sınıflandırmaları. *Akademik Ziraat Dergisi*, 1 (1), 45-60.

Yılmaz, O. & Ertuğrul, M. (2012). Tarihte Güvercin Yetiştiriciliğinin Önemi. *Harran Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*, 16 (2), 1-7.

İNTERNET KAYNAKLARI

URL-1 Yavuz İŞÇEN, “Posta Güvercinlerinin Kökeni ve Geliştirilmesi”, http://www.guvercinbirligi.com/Arsiv_Makaleleri/Irklar/posta.htm (Erişim Tarihi: 03/11/2022).

URL-2 <https://www.trthaber.com/haber/yasam/yon-bulma-ustasi-posta-guvercinleri-219582.html> (Erişim Tarihi: 05/11/2022).

URL-3 <http://www.gufed.com> (Erişim Tarihi: 05/11/2022).

URL-4 <https://www.aljazeera.com.tr/makale/posta-guvercinlerinin-kimlikleri-bileklerinde> (Erişim Tarihi: 05/11/2022).

URL-5 <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/posta-guvercini-new-kim-1-6-mil-yon-avroya-satildi/2045429> (Erişim Tarihi: 06/11/2022).

URL-6 https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/05/130522_guvercin_bolt (Erişim Tarihi: 06/11/2022).

URL-7 <http://www.posta.com.tr/uruguay-ordusu-posta-guvercini-yetistiri-yor-haberi-1275627> (Erişim Tarihi: 06/11/2022).

URL-8 <https://www.yenisafak.com/hayat/hindistanda-tehdit-tasiyan-guvercin-tutuklandi-2540401> (Erişim Tarihi: 06/11/2022).

URL-9 <https://www.sabah.com.tr/dunya/2016/05/04/urdunde-daese-ait-i-ha-ve-posta-guvercini-bulundu> (Erişim Tarihi: 07/11/2022).

URL-10 <https://www.sabah.com.tr/dunya/2013/06/26/guvercin-8-bin-km-yol-katetti> (Erişim Tarihi: 09/11/2022).

URL-11 <http://www.yeniduzen.com/onlar-birer-sovalye-posta-guvercinleri-31340h.htm> (Erişim Tarihi: 10/11/2022).

URL-12 <https://www.posta.com.tr/dunya/video-posta-guvercini-donercide-mola-verdi-2335504> (Erişim Tarihi: 10/11/2022).

URL-13 <https://aa.com.tr/tr/yasam/posta-guvercini-bir-yuvaya-donus-oykusu/877271> (Erişim Tarihi: 11/11/2022).

URL-14 <https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/edirne/burasi-da-guvercin-oteli-11857979> (Erişim Tarihi: 11/11/2022).

URL-15 <https://www.edirnehaber.org/turkiyede-tek-dunyada-ucuncu/21930/> (Erişim Tarihi: 12/11/2022).

URL-16 <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/posta-guvercinleri-gumruge-takildi-40054180> (Erişim Tarihi: 12/11/2022).

URL-17 <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/esiyle-posta-guvercini-araciligiyla-haberlesiyor/588406> (Erişim Tarihi: 12/11/2022).

URL-18 <http://www.star.com.tr/yasam/uluslararası-posta-guvercinleri-fuari-aci-lacak-haber-807510> (Erişim Tarihi: 14/11/2022).

URL-19 <https://www.yeniasir.com.tr/yasam/2015/07/12/50-milyon-liralik-guvercin-pazari> (Erişim Tarihi: 14/11/2022).

URL-20 <http://www.gazetevatan.com/1050-kilometreyi-1-5-gunde-uctu--1110577-yasam> (Erişim Tarihi: 14/11/2022).

URL-21 <http://www.star.com.tr/yasam/posta-guvercini-altin-kazandirdi-haber-1124159> (Erişim Tarihi: 15/11/2022).

URL-22 <http://www.iha.com.tr/haber-sahiplerine-10-bin-lira-kazandirmak-icin-kanat-cirptilar-488453> (Erişim Tarihi: 15/11/2022).

URL-23 <https://www.kibrisgazetesi.com/kibris/guvercin-mersinden-gonyeliye-geldi-h67937.html> (Erişim Tarihi: 16/11/2022).

URL-24 <https://www.haberler.com/kultur-sanat/964-adet-posta-guvercini-birincilik-icin-yaristi-15021619-haberi> (Erişim Tarihi: 16/11/2022).

EKLER

Resim 1: Bir posta güvercininin baş, gaga ve göz yapısı.

Kaynak: Eray KARAKETİR, 2018.

Resim 2: Farklı renkte posta güvercinleri.

Kaynak: Eray KARAKETİR, 2018.

Resim 3: Farklı renkte posta güvercinleri.

Kaynak: Eray KARAKETİR, 2018.

Resim 4: Bir posta güvercininin ayağındaki bileklikler.

Kaynak: Eray KARAKETİR, 2018

